

ISOLASJON OG RETTSSIKKERHET

Kandidatnummer: 598

Leveringsfrist: 25.11.2007

Til sammen 17.852 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>DEL I</u>	<u>1</u>
	Innledning	1
1.1	Rettslig grunnlag	3
1.2	Oppgavens ramme	4
1.3	Historikk	4
1.4	Kilder og metode	6
1.5	Isolasjon	7
1.5.1	Den faktiske siden av isolasjon	7
1.5.2	Den rettslige siden av isolasjonsbegrepet	8
1.5.3	Straffegjennomføringsloven begrep – innsettelse i høyrisikoavdeling	9
1.6	Rettsikkerhet	15
<u>2</u>	<u>DEL II</u>	<u>17</u>
	Rettsikkerhetsgarantier i straffeprosessloven	17
2.1	Prinsipp om forsvarlig saksbehandling i straffeprosessloven	18
2.1.1	Offentlig forsvarer	18
2.2	Barns rettsikkerhet etter straffeprosessloven	19
2.3	Straffeprosesslovens tidsbegrensningsregler	19
2.4	Det kontradiktoriske prinsipp i straffeprosessloven	20
2.5	Partsoffentlighet i straffeprosessloven og offentlig oppnevnt forsvarer	21

2.6	Begrunnelsesplikt i straffeprosessloven	21
2.7	Proporsjonalitetsprinsippet i straffeprosessloven	22
2.7.1	Kontrollmuligheter	23
2.8	Straffeprosesslovens domstolsprosess	24
2.8.1	Beviskrav ved isolasjonsfengsling isolasjon	24
2.8.2	Bevisbyrden ved isolasjonsfengsling	26
2.8.3	Overprøvelsesadgang	26
2.9	Oppsummering av straffeprosesslovens rettssikkerhet	27
3	<u>DEL III</u>	27
	Rettssikkerhetsgarantier i straffegjennomføringsloven	27
3.1	Prinsipp om forsvarlig saksbehandling i straffegjennomføringsloven	27
3.1.1	Straffegjennomføringslovens saksbehandlingsregler	28
3.1.2	Advokat eller annen fullmektig	28
3.2	Barns rettssikkerhet etter straffegjennomføringsloven	29
3.3	Straffegjennomføringslovens tidsbegrensningsregler	30
3.3.1	Tidsbegrensningsregel ved høyrisikoplassering	30
3.4	Det kontradiktoriske prinsipp i straffegjennomføringsloven	31
3.5	Partsoffentlighet i straffegjennomføringsloven	32
3.5.1	Definisjon	32
3.5.2	Dokumentinnsyn i straffegjennomføringsloven	32
3.5.3	Virkningen av unntaksregelen for høyrisikoinnsatte	35
3.5.4	Lovpålagt taushetsplikt	35
3.5.5	Lovpålagt taushetsplikt i straffegjennomføringsloven	35
3.5.6	Forholdet til andre offentlige organer	36
3.6	Begrunnelsesplikt i straffegjennomføringsloven	36
3.6.1	Straffegjennomføringslovens unntak fra begrunnelsesplikten	37
3.6.2	Virkning av vedtak etter straffegjennomføringsloven	38

3.7	Proporsjonalitetsprinsippet i straffegjennomføringsloven	38
3.7.1	Vedtak om innsettelse i høyrisikoavdeling	39
3.7.2	Kontrollmuligheter	41
3.8	Straffegjennomføringslovens beslutningsprosess, samt klage- og domstolsprosess	43
3.8.1	Straffegjennomføringslovens krav til bevis	43
3.8.2	Bevisregelen for innsettelse i høyrisikoavdeling	43
3.8.3	Bevisbyrde	44
3.8.4	Klageinstans for vedtak etter straffegjennomføringsloven	44
3.8.5	Domstolskontroll med Kriminalomsorgens vedtak	46
3.8.6	Sivilombudsmannen	51
3.9	Oppsummering av straffegjennomføringslovens rettssikkerhet	54
4	<u>DEL IV</u>	54
	Egne bemerkninger	54
4.1	Formålstjenelig interesseavveining	55
4.2	Sikkerhetsmessige hensyn	56
4.3	Rettsikkerhetsmessige hensyn	57
4.4	Manglende rettssikkerhet etter straffegjennomføringsloven	57
4.4.1	Rettslig vurdering	58
4.4.2	Faktisk vurdering	66
4.5	Avveining av de kryssende hensyn	67
4.6	Avslutning	68
	<u>LITTERATURLISTE</u>	70

1 Del I

Innledning

Denne avhandlingen er ment å belyse manglende rettsikkerhet for varetektsinnsatte og domfelte ved innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå etter straffegjennomføringsloven.

Siktemålet med avhandlingen er å påvise forskjellen mellom to regimer som reelt innebærer isolasjon i fengsel. Det ene regime følger av straffeprosessloven og det andre av straffegjennomføringsloven.

Straffeprosessen i straffesaker er den mest rettssikre prosessen i vår lovgivning. Kravet til en rettssikker straffeprosess kan begrunnes med at straff er noe av det mest inngripende tiltak som staten kan iverksette overfor individet. Isolasjonsplassering under varetektsfengsling etter straffeprosessloven har klare rettssikkerhetsgarantier som bl.a. regler om offentlig oppnevnt forsvarer, dokumentinnsyn, begrunnelsesplikt og domstolsprøvelse der domstolene har full kompetanse. Av den grunn kan man påstå at straffeprosessloven er den sikreste prosessen i vår lovgivning, og gir optimal rettsikkerhet ved isolasjonsfengsling.

Forvaltningsprosessen representerer ikke den samme rettssikre prosess som straffeprosessen. Tradisjonelt har man ikke sett administrative pålegg som like alvorlige inngrep som straff etter straffeprosessloven. Kriminalomsorgens vedtak om innsettelse i høyrisikoavdeling, som reelt er samme inngrep som isolasjon, er et administrativt vedtak etter straffegjennomføringsloven. Høyrisikoplasseringen har, i motsetning til isolasjonsplassering etter straffeprosessloven, ikke samme rettssikkerhetsgarantier. I tillegg gjør straffegjennomføringsloven med sine spesielle saksbehandlingsregler ytterligere inngrep i høyrisikoinnsattes rettssikkerhetsgarantier.

Hvorfor dette emnevalg?

Individets rett til frihet og sikkerhet er en av de viktigste rettighetene, nettopp fordi friheten er en forutsetning for at andre menneskerettigheter kan utøves. Selv om frihetsberøvelse noen ganger kan være berettiget, vil et slikt inngrep samtidig kunne representerer en fare for myndighetsmisbruk. Rettsikkerhetsgarantier og regler som regulerer domstolenes og forvaltningens myndighetsutøvelse, og beskytter individet under frihetsberøvelsen, er derfor sentrale i denne avhandlingen.

På dette rettsområdet står legalitetsprinsippet helt sentralt. Prinsippet innebærer at når det offentlige griper inn i den private rettssfære trenger de hjemmel i lov, dersom de ikke har et annet grunnlag for kompetanse, eller når det grunnlaget som blir påberopt, ikke strekker til. I juridisk teori er dette omtalt slik:

”Kravet om lovhjemmel innebærer ikke at alle reglene må være gitt i selve loven. Det er som utgangspunkt tilstrekkelig at loven eller bestemmelser gitt i medhold av den, gir kompetanse. (...) Deler av lovgivningsmyndigheten kan altså være delegert til forvaltningen selv.”¹

Del I vil for det første bestå av en innledning med oversikt over hjemler, historikk og metodeforklaring. Deretter vil jeg redegjøre for isolasjonsbegrepet, og forsøke å påvise at innsettelse i avdeling med særlig høy sikkerhet i realiteten kan innebære det samme som isolasjon. Til slutt i del I redegjøres det for rettsikkerhetsbegrepet.

I del II vil det redegjøres for ulike rettsikkerhetsgarantier slik de fremstår de lege lata i straffeprosessloven. Straffeprosessloven representerer optimal rettsikkerhet fordi den fastslår rettsikkerhetsgarantier i form av klare regler om bl.a. offentlig oppnevnt forsvarer, beviskrav, tidsbegrensning, forholdsmessighet, kontradiksjon, dokumentinnsyn, begrunnelse og domstolskontroll med full prøvelsesrett.

¹ Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett s.309.

Disse ulike reglene og prinsippene vil i Del III holdes opp mot rettssikkerhetsgarantiene i straffegjennomføringsloven.

I den avsluttende del IV vil jeg reise noen problemstillinger rundt isolasjon i seg selv, samt problemstillinger i forbindelse med høyriskoinnsattes rettssikkerhetsgarantier og de lege ferenda-betraktninger. Avslutningsvis vil jeg komme med noen forslag til hvordan jeg mener manglende kontroll og rettssikkerhet kan avbøtes.

1.1 Rettslig grunnlag

I straffegjennomføringsloven 18. mai 2001 nr.21, heretter forkortet til strgjfl, finner man hjemler for innsettelse i høyrisikoavdeling.

Den innsatte skal som utgangspunkt starte gjennomføring av straffen i fengsel med høyt sikkerhetsnivå(lukket avdeling).

Dersom særskilte vilkår er oppfylt kan den varetektsfengslede eller domfelte likevel plasseres under et ekstraordinært regime, i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, jf strgjfl. § 10 annet ledd, jf § 11 annet ledd, og det er denne situasjonen det skal redegjøres for i denne avhandlingen.

Dersom det ikke er plassert andre innsatte på slik avdeling, innebærer plasseringen reelt sett isolasjon. Per i dag finnes kun én slik avdeling, som ligger i Ringerike fengsel.

Hjemmel for innsettelse av varetektsinnsatte i isolasjon finner man i straffeprosessloven 30. juni 1981 nr.25 § 186 litra a, heretter forkortet til strpl. Etter denne regelen kan retten beslutte at siktede innsettes i fullstendig isolasjon dersom det er fare for bevisforspillelse.

Annen regelbestemt isolasjon finnes også i strgjfl. § 37, der det bestemmes at Kriminalomsorgen, som forebyggende tiltak, kan beslutte at en innsatt helt utelukkes fra fellesskapet med andre innsatte.

Saksbehandlingsregler i forvaltningsloven 10. februar 1967, heretter forkortet til fvl., samt regler i straffegjennomføringsloven, jf strgjfl. § 7 litra c), d), h) gjelder for Kriminalomsorgens saksbehandling og vedtak.

Saker om lovligheten av Kriminalomsorgens vedtak etter straffegjennomføringsloven prøves av domstolene i søksmål etter tvistemålsloven 13. august 1915 nr.6 kapittel 30, heretter forkortet til tvml. I denne avhandlingen vil tvml. § 204 nr.2 drøftes i forhold til domstolskontroll med lovligheten av Kriminalomsorgens vedtak om høyrisikoplassering.

1.2 Oppgavens ramme

Skal vilkåret for fullstendig isolasjon være oppfylt kan den isolerte ikke ha samkvem med noen av de andre innsatte i fengselet. Av den grunn avgrenses det mot delvis utelukkelse fra fellesskapet med de andre innsatte (delvis isolasjon).

Av hensyn til oppgavens omfang avgrenses det mot redegjørelse av aktuelle artikler i Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. nov.1950, heretter forkortet til EMK, og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter av 16. des.1966, heretter forkortet til SP.

Likevel vil bestemmelser i disse konvensjonene bli nevnt der det er naturlig ut fra sammenhengen. Både EMK og SP er inkorporert i norsk rett,

jf menneskerettighetsloven 21.mai 1999 nr.30, noe som innebærer at konvensjonene og konvensjonspraksis vil representerer gjeldende rett.

Til slutt avgrenses det mot å reise problemstillinger rundt forhold der innsatte selv søker innsettelse i isolasjon.

1.3 Historikk

Ny strpl. § 186 litra a trådte i kraft 1. okt 2002. Ved ny bestemmelse var det ønskelig å styrke den fengsledes rettssikkerhet i saker som gjaldt spørsmålet om bruk av isolasjon. Frem til 1. okt. 2002 hadde straffeprosessloven ingen eksplisitt bestemmelse om innsettelse i isolasjon. Isolasjonssituasjonen ble derimot regulert i fengselsreglementet for fengselsvesenet 12. desember 1961 § 82.

Fengselsreglementets § 82 første og annet ledd lød:

”De innsatte skal ha adgang til samvær med de medinnsatte etter bestemmelsene i § 53.

Innsatte som av retten ennå ikke er besluttet fengslet, skal bare ha adgang til samkvem med andre innsatte dersom politiet samtykker.

Det samme gjelder en innsatt som er undergitt brev- og besøksrestriksjoner etter rettens nærmere bestemmelse.”

Bakgrunnen til ny bestemmelse om isolasjonsfengsling var at det hadde utviklet seg en uheldig praksis rundt de tidligere reglene. De tidligere reglene hadde ført til bl.a. en omfattende bruk av isolasjonsfengsling, og denne bruken ble bl.a. kritisert av Den europeiske torturovervåkningskomité (CPT).² Det var en lite tilfredsstillende praksis, der bruken av fullstendig isolasjon nærmest fulgte med når retten besluttet brev- og besøksforbud etter strpl. § 186. Praksisen ble et incitament for lovgiver å foreta en lovendring, og formålet med lovendringen var også å etablere en praksis som gjorde at Norge ikke lenger fikk kritikk fra internasjonale kontrollorganer som CPT og FNs torturkomité.

Formålet med en ny strpl. § 186 litra a var å ivareta den isolertes rettssikkerhetsgarantier.³ Dette ble søkt nådd ved å trekke domstolene sterkere inn ved avgjørelsen av slike spørsmål enn tidligere, og ved bl.a. å skjerpe kravet til rettens begrunnelse.⁴

Straffegjennomføringsloven avløser den gamle fengselsloven av 1958, i hensikt å forbedre og oppdatere lovgivningen. I NOU 1988:37 s.7 uttales:

”Etter Justisdepartementets oppfatning kan det være grunn til å vurdere om ikke loven av 1958 gir Fengselsstyret en kompetanse som er for vid. Lovens regler om behandling av de innsatte er generelle og knappe. De gir fengselsstyret meget vide fullmakter til å detaljregulere de innsattes rettigheter og plikter, hvilket også er gjort i fengselsreglementet. Det kan være grunn til å vurdere om ikke lovens regler om behandlingen av de innsatte kan gjøres noe mer utførlig og detaljert, slik at man i

² CPT/Inf (94) 11.

³ Ot.prp.nr.66 pkt.4.6.

⁴ Ot.prp.nr.66 s.5, 41-56.

noen utstrekning begrenser administrasjonens (i dag Fengselsstyrets) kompetanse til å gi regler av vidtrekkende betydning for de innsatte.”

Spørsmålet blir da hva som historisk og rettslig sett er sentralt i den nye loven kontra den gamle?

Arbeidet med å lage en ny straffegjennomføringslov tok lang tid, og i ot.prp.nr.5 (2000-2001) s.7 uttales følgende:

”Lovutkastet innebærer samlet sett en betydelig innstramning når det gjelder reglene for gjennomføring av fengselsstraff.”

Disse uttalelsene danner grunnlag for å kunne hevde at det her gis signal om hardere soningsforhold, og desto viktigere bør vurderingen av hensynet til innsattes rettssikkerhet være.

1.4 Kilder og metode

De sentrale kildene er reglene i straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven med tilhørende forskrift, forarbeidene til lovene og rettspraksis, samt forvaltningspraksis og sivilombudsmannens praksis.⁵

I denne avhandlingen behandles isolasjonsfengsling etter straffeprosessloven og høyrisikoplassering etter straffegjennomføringsloven som to ulike regimer.

Metoden i oppgaven består av en faktisk og rettslig sammenligning mellom de to ulike typer regimer basert på juridisk metode.

Med uttrykket ”isolasjonsfengsling” forstås i denne oppgaven innsettelse i isolasjon etter straffeprosessloven, og begrepet ”høyrisikoplassering” forstås som innsettelse i høyrisikoavdeling etter straffegjennomføringsloven.

Min påstand er at plassering i høyrisikoavdeling lider av vesentlige rettssikkerhetsmangler. Det vil påstås at dette kommer tydelig frem når en sammenligner høyrisikoplassering med

⁵ Se litteraturliste.

rettssikkerheten som er knyttet til isolasjonsfengling etter straffeprosessloven.

1.5 Isolasjon

I dette avsnittet blir problemstillingen hvorvidt det kan hevdes at isolasjonsfengsling og høyrisikoplassering i realiteten kan sies å være samme inngrep. Jeg vil først redegjøre for den faktiske virkningen av isolasjon. Deretter vil det redegjøres for den rettslige siden av isolasjonsfengsling og høyrisikoplassering, for så å sammenholde disse med hverandre.

1.5.1 Den faktiske siden av isolasjon

Isolasjon innebærer at en person utelukkes fra sosial omgang med andre mennesker. I denne sammenhengen er det snakk om isolasjon overfor medinnsatte i fengselet. At den innsatte opplever isolasjonsregimet som psykisk tyngende må være ganske klart.

Når en innsatt blir sittende i isolasjon over lengre tid vil dette kunne resultere i det som i psykologien kalles et ”isolasjonssyndrom”, herunder psykologisk destruksjon. Syndromet representeres ved suicidale tendenser, mareritt, tap av appetitt og vekt, og depresjoner som kan resultere i utvikling av paranoide ideer.⁶

Etter CPT-komiteens besøk i norske fengsler, i 1993 og 1997, rapporterte komiteen at de fant entydige bevis at i noen saker var mentalsykdom og sykdom en direkte konsekvens av forlenget isolasjon.⁷

”In at least two cases, the delegation`s psychiatric expert observed serious medical implications arising from solitary confinement by court order.”⁸

I rapporten fra CPT 1993⁹ finner komiteen entydige bevis på bl.a. søvnløshet, konsentrasjonsvanskeligheter, psykiske smerter og lidelser, samt depresjoner og suicidale tanker.

⁶ Evans and Morgan, 1998 s.247.

⁷ Kritisk Juss 1999(26) s.201.

⁸ CPT/Inf (94)11.

⁹ CPT/Inf (94)11.

Nytt besøk fant sted i Ringerike fengsels høyrisikoavdeling i 2005. I den forbindelse rapporterte CPT-komiteen om tilsvarende funn.¹⁰

”The regime offered to prisoners ... placed in the *very high security unit* was extremely limited. (...) By way of example, a detainee had been placed in the very high security unit for nearly two years (October 2001 to August 2003) and with a total isolation regime for almost the entire period. (...) Once more, observations made by the delegation’s psychiatrists in the establishments visited tend to confirm that prolonged periods of isolation without appropriate mental or physical stimulation can have detrimental consequences on the prisoners’ mental state. The symptoms observed ranged from mental confusion to suicidal thoughts; they were frequently accompanied by sleeping problems and somatic reactions.”

Formålet med isolasjon i Norge er imidlertid ikke å desorientere eller drive noen til en mental desperasjon, men enten å sikre bevis eller å ivareta sikkerhetsmessige hensyn i fengslene. Likevel kan konsekvensen av isolasjonen bli bl.a. ekstrem depresjon. Dette er en den uheldig og uforutsigbare bivirkning, og det er ikke et sjeldent fenomen at varetektsfanger havner på sykehus i varetektsperioden.¹¹

Når innsatte settes i isolasjon er det underordnet hvilke betegnelse man setter på regimet. Om man kaller et regime for isolasjon eller høyrisikoplassering, vil begge regimene i seg selv både kunne fremkalle de samme psykiske reaksjoner og reelt fremstå som like.

1.5.2 Den rettslige siden av isolasjonsbegrepet

1.5.2.1 Isolasjonsbegrepet i straffeprosessloven

Retten kan beslutte at den varetektsinnsatte skal ”utelukkes fra fellesskapet med de andre innsatte”, jf strpl. § 186 litra a. Bestemmelsens ordlyd gir en klar definisjon av begrepet ”isolasjon”, og kan normalt forstås at en person holdes atskilt fra alle de andre innsatte.

¹⁰ CPT/Inf (2006) 14 pkt.63 og 64.

¹¹ Dagbladet, 10.august 1999 uttalelse gitt av politiadvokat Bjørn Tronier.

Bakgrunnen for å gi eksplisitte regler vedrørende isolasjon i ny strpl. § 186 litra a var rettssikkerhetsmessige hensyn.¹²

Når varetektsinnsatte settes i isolasjonsfengsles innebærer dette et absolutt forbud mot å ha kontakt med noen av de andre innsatte på avdelingen, eller i fengselet for øvrig.

Delvis isolasjon innebærer at den fengslede ikke får ha samvær med bestemte andre innsatte. Har den isolasjonsinnsatte kontakt med én av de andre innsatte er det ilagt delvis isolasjon. Departementet uttalte følgende om delvis isolasjon i forarbeidene til ny strpl. § 186 litra a:

”...[delvis] isolasjon er langt mindre inngripende enn fullstendig isolasjon er. Inngrepet kan i intensitet mer sammenlignes med andre restriksjoner. Derfor er det ikke hensiktsmessig å la de strenge reglene om fullstendig isolasjon gjelde også for delvis isolasjon.”¹³

1.5.2.2 Forbud og kontrolltiltak

Isolasjonsfengsling utelukker i utgangspunkt ikke den isolerte fra å motta besøk, kommunisere med andre per telefon, sende eller motta post eller lese aviser. Dersom den isolasjonsfengslede skal underlegges ytterligere restriksjoner, i tillegg til forbudet mot å kommunisere med de andre innsatte i fengselet, må dette ilegges særskilt.

Formålet med isolasjonsfengsling er å avskjære den innsattes mulighet til negativt å kunne påvirke politiets etterforskning.

Hjemmel for retten til å beslutte at den isolasjonsfengslede skal underlegges ytterligere restriksjoner er strpl. § 186. Her bestemmes det bl.a. at retten kan bestemme at den varetektsinnsatte ilegges brev- og besøksforbud eller kontrolltiltak dersom hensynet til etterforskningen tilsier det.

1.5.3 Straffegjennomføringsloven begrep – innsettelse i høyrisikoavdeling

Høyriskoplassering av varetektsinnsatte og domfelte følger av

¹² Ot.prp.nr.66 s.46.

¹³ Ot.prp.nr.66 s.46.

strgjfl. § 10 annet ledd, jf § 11 annet ledd. I strgjfl. § 11 annet ledd bestemmes:

”Dersom spesielle sikkerhetsmessige grunner gjør det påkrevet, kan domfelte settes i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.”

Kongen kan gi nærmere regler om kriminalomsorgens virksomhet, organisering og gjennomføring av fengselsstraff og varetekt, jf strgjfl. § 5 fjerde ledd. Både varetektsinnsatte og domfelte kan settes i høyrisikoavdeling, jf strgjfl. § 52 og forskrift til lov om straffegjennomføring § 6-2 første ledd, heretter forkortet til forskriften.¹⁴

Det skal være fellesskap i høyrisikoavdelingen når det er forsvarlig og praktisk mulig. Likevel kan hel utelukkelse bli realiteten hvis det ikke er flere innsatte på avdelingen. I forarbeidene til straffegjennomføringsloven uttaler departementet følgende om høyrisikoplassering:

”De særhensyn som betinger opprettelse av slike avdelinger tilsier imidlertid at det er færre innsatte på avdelingene og at fellesskapet derfor kan bli begrenset i forhold til det antall personer det kan gis fellesskap med eller at fellesskap rent faktisk ikke lar seg gjennomføre.”¹⁵

Når fellesskapsprinsippet fravikes skal fraværet av fellesskap kompenseres med utvidet kontakt med tilsatte og tilfredsstillende tilbud om arbeid, opplæring, andre tiltak og fritidsaktiviteter for å avdempe negative skadevirkninger av isolasjon.¹⁶

Etter sitt besøk i norske fengsler i 2005 retter CPT-komiteen, i sin rapport kritikk, mot aktivitetstilbudet i Ringerike Fengsels høyrisikoavdelingen. Komiteen gir følgende uttalelse i rapporten:

¹⁴ FOR 2002-02-22 nr.183 Forskrift til lov om straffegjennomføring.

¹⁵ Ot.prp.nr.5 s.70.

¹⁶ Ot.prp.nr.5 s.70.

”The three prisoners being held in this unit at the time of the visit rarely spent more than two hours per day outside their cells: (...) Further, the CPT is of the opinion that the Norwegian authorities could and should do more to attenuate the deleterious effects of isolation applied at the very high security unit of Ringerike Prison (whichever authority ordered it or whatever the reason behind this decision). (...) The CPT recommends that the programme of activities at the very high security unit of Ringerike Prison be reviewed...”¹⁷

1.5.3.1 Fengselsfaglige begrunnelser

Vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå følger av forskriften § 6-2 første ledd.

”§ 6-2. Vilkår for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå
I avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå kan det innsettes domfelte og varetektsfengslede som antas å medføre særlig rømningsfare, fare for anslag utenfra for å bistå til rømning, fare for gisseltaking eller fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet.”

Andre eksempler på spesielle sikkerhetsmessige grunner er fare for maktovertakelse, opptøyer brannstiftelse, sabotasje, hærverk, mobbing, konspirasjoner og selvbeskadigelse.¹⁸

Den rettspolitiske begrunnelsen for bestemmelsen er sikkerhetsmessige hensyn, som hensynet til det offentlige, tilsatte, andre innsatte og samfunnet for øvrig.

I forarbeidene uttales det at bestemmelsen skal ivareta sikkerhetsutfordringer som innsatte med tilknytning til organiserte kriminelle grupperinger medfører. Videre legges det vekt på at straffegjennomføringen skal være sikkerhetsmessig betryggende og ikke stride mot publikums alminnelige rettsfølelse.¹⁹

¹⁷ CPT/Inf (2006) 14 pkt.63 og 67.

¹⁸ St.meld.nr.27 (1997-98) Om kriminalomsorgen.

¹⁹ Ot.prp.nr.5 s.47, 50, 51.

1.5.3.2 Ytterligere restriksjoner

Verken strgjfl. § 11 annet ledd eller forskriften gir anvisning på ytterligere restriksjoner i form av forbud og kontrolltiltak. Reglene viser kun til hvilket soningsregime den fengslede skal underlegges dersom vilkårene for dette er oppfylt,

jf strgjfl. § 11 annet ledd og forskriften § 6-2.

I forarbeidene til straffegjennomføringsloven uttrykkes imidlertid at høyrisikoplassering vil innebære strengere sikkerhets- og kontrollrutiner enn fengsler med høyt sikkerhetsnivå.²⁰

Det følger av reglene i strgjfl. § 30 flg. ulike former for forbud og kontrolltiltak som høyrisikoinnsatte skal underlegges.

For det første skal Kriminalomsorgen kontrollere postsending til og fra innsatte før den utleveres, jf strgjfl. § 30 annet ledd. Besøk skal kontrolleres og den innsatte kan nektes besøk, jf strgjfl. § 31 annet ledd og fjerde ledd. Kriminalomsorgen skal også kontrollere telefonsamtale til og fra innsatte i høyrisikoavdeling og kan nekte innsatte å telefonere, jf strgjfl. § 32 annet ledd og fjerde ledd.

Begrunnelsen for reglene er den innsattes kriminelle bakgrunn og den sikkerhetsfare han representerer, samt hensynet til de andre innsatte, tilsatte og den allmenne rettsfølelse.

Ved bruk av restriksjonene vil den innsatte ha færre muligheter til for eksempel å planlegge rømning og true vitner med represalier.

De ytterligere restriksjoner som innsatte underlegges ved høyrisikoplassering tilsvarer forbud og kontrolltiltak som isolasjonsfengslede kan underlegges etter strpl. § 186.

I Oslo tingretts dom fra 8. juli 2005, som gjaldt gyldigheten av vedtak om plassering av varetektsinnsatt i høyrisikoavdeling uttaler fengselsdirektør ved Ringerike fengsel følgende om hvordan forbud og kontrolltiltak reelt arter seg for innsatte i høyrisikoavdeling. Han beskriver store og inngripende konsekvenser for den innsatte.

”Det er kontroll med kommunikasjon og med at gjenstander ikke smugles inn i

²⁰ Ot.prp.nr.5 s.153.

anstalten. De innsatte i avdelingen blir isolert fra fangene i fellesskapsavdelingene også under lufting. Besøk skjer alltid med glassvegg. Telefonsamtaler avlyttes og brev gjennomleses. Utenlandske fanger kan ikke benytte sitt eget språk hvis det ikke forstås av tjenestemennene som er til stede ved besøk. (...) Man er tilbakeholden med å la de innsatte få besøk av barn fordi barna kan reagere på glassveggen. (...) ... luftepausen er i utgangspunktet en time per dag.”

Etter en gjennomgang av den faktiske og rettslige siden av høyrisikoplassering, viser regimet regelmessig at i tillegg til et strengt soningsregime iverksettes også strenge restriksjoner overfor innsatte i høyrisikoavdeling.

Rent faktisk og rettslig kan både isolasjonsfengsling og høyrisikoplassering reelt anses å være det samme.

1.5.3.3 Isolasjonsbegrepet etter strgfjl. § 37

Det finnes for øvrig en annen hjemmel for isolasjon etter straffegjennomføringsloven, nemlig § 37 første ledd. Regelen sier at Kriminalomsorgen kan beslutte at en innsatt settes i isolasjon ved at han helt eller delvis kan utelukkes fra fellesskapet med andre innsatte, og gjelder både varetektsinnsatte og domfelte, jf. strgfjl. § 52.

Vilkårene fremgår av § 37 første ledd litra a) – e), og er uttømmende angitt. Det kan bestemmes isolasjon når det anses nødvendig for å:

- a) hindre at innsatte til tross for skriftlig advarsel fortsetter å påvirke miljøet i fengslet på en særlig negativ måte,
- b) hindre innsatte i å skade seg selv eller øve vold eller fremsette trusler mot andre,
- c) hindre betydelig materiell skade,
- d) hindre straffbare handlinger, eller
- e) opprette ro, orden og sikkerhet

Den rettspolitiske begrunnelsen for § 37 er at isolasjon skal benyttes som forebyggende tiltak. Isolasjon skal ikke bare ilegges pga. sikkerhetsmessige grunner. Det kan også være

behov for å reagere umiddelbart på ureglementert atferd for å signalisere at uønsket atferd ikke aksepteres, eksempelvis brudd på aktivitetsplikten.²¹

I denne oppgaven er ikke strgf. § 37 gjort til tema.

1.5.3.4 Isolasjon og høyrisikoavdeling – samme innhold, samme restriksjon?

I dette avsnittet vil jeg begrunne hvorfor jeg mener at isolasjonsfengsling og høyrisikoplassering både rettslig og faktisk i realiteten innebærer det samme.

I Rt. 2006 s.1469 gjaldt saken en varetektsinnsatt som etter vedtak av Kriminalomsorgen var innsatt i høyrisikoavdeling. Et spørsmål var om innsettelsen kunne karakteriseres som isolasjonsfengsling. Førstvoterende kom til at slik begrepet ”fullstendig isolasjon” ble definert i lovtekst, forarbeider og rettspraksis talte dette for at begge regimene materielt sett kunne anses å være like. Så lenge den varetektsinnsatte ikke hadde adgang til fellesskap med de andre innsatte måtte det betegnes som fullstendig isolasjon.

Hele varetektstiden bringes til fradrag i straffen ved ordinær varetektsfengsling. Har frihetsberøvelsen skjedd i fullstendig isolasjon, skal det gis ytterligere fradrag som svarer én dag for hvert påbegynte tidsrom av 2 døgn som den dømte har vært underlagt fullstendig isolasjon, jf straffeloven § 60 første ledd annet punktum. I forarbeidene begrunnes isolasjonsfradrag med den økte belastningen det er ved å holdes isolert.²²

Høyesterett uttalte i Rt. 2006 s.1469 at høyrisikoplassering var isolasjon så lenge den varetektsfengslede ikke hadde adgang til fellesskap med de andre innsatte. Retten kom til at høyrisikoplassering da ga den innsatte isolasjonsfradrag.

I samme dom kom Høyesterett til at straffeloven § 60 første ledd andre punktum også måtte gjelde når isolasjon var bestemt av fengselsmyndighetene.

²¹ Ot.prp.nr.5 s.164.

²² Ot.prp.nr.66 s.56.

Bestemmelsene i straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven viser at ved isolasjonsfengling og høyrisikoplassering vil det regelmessig ilegges ytterlige restriksjoner i form av tilsvarende forbud og kontrolltiltak.

Rent faktisk taler uttalelser i forarbeidene til straffegjennomføringsloven for at høyrisikoplassering kan være ensbetydende med isolasjon.²³

Kriminalomsorgens beskrivelse av regimet, samt CPT-komiteens uttalelser taler også for at innsettelse i høyrisikoavdeling kan anses ensbetydende med isolasjon.²⁴

Etter å ha sammenholdt de to regimene kan man konkludere med at høyrisikoplassering normalt er det samme som isolasjonsfengling. Denne påstanden finner jeg altså støtte for i autoritative kilder som lovtekst, forarbeider, høyesterettspraksis og rapporter fra CPT. Både i straffeprosessloven og i straffegjennomføringsloven defineres begrepet ”isolasjon” likt, utholdt isolasjon gir etter begge regimene isolasjonsfradrag og rent faktisk vil forholdene normalt under isolasjonsfengling og høyrisikoplassering reelt være like.

1.6 Rettssikkerhet

I dette avsnittet vil jeg redegjøre for begrepet ”rettssikkerhet”, herunder rettssikkerhetsgarantier.

Det er gjort mange forsøk på å definere begrepet ”rettssikkerhet”, uten at forsøkene har resultert i en entydig definisjon. I denne sammenheng vil begrepet dreie seg om forholdet mellom offentlige myndighetsorganer og innsatte, og tillitsforholdet mellom forvaltningen og innsatte.

Eckhoff gir en forklaring på hva rettssikkerhet kan innebære i Forvaltningsrett.²⁵

”De som krever ”rettssikkerhet” i forvaltningen, sikter som regel til beskyttelse mot overgrep og vilkårlighet fra myndighetenes side, til mulighet for å forutberegne sin

²³ Ot.prp.nr.5 s.70.

²⁴ CPT/Inf (2006) 14 pkt.63 flg. og Oslo tingretts dom 8.juli 2005.

²⁵ Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett.

rettsstilling og til å forsvare sine rettslige interesser. Ofte tar de også med hensyn til likhet og rettferdighet.”²⁶

Grunnloven bygger på rettsstatsidealene som er begrenset til å gjelde vern om individets frihet og eiendom, krav på sikkerhet og politisk deltakelse. Likevel kan man hevde at disse rettsstatsidealene går kortere enn de rettssikkerhetsgarantier som er en følge av velferdsutviklingen. Man kan med uttrykket ”rettssikkerhetsgarantier” forstå at det består av ulike rettslige virkemidler som oppnår samsvar med idealet som følger av velferdsutviklingen.

I teorien er det meningsforskjeller når det gjelder hva som hører inn under rettssikkerhetskravene. Eckhoff har bl.a. satt opp denne listen med krav til hvordan forvaltningen skal utøve sin virksomhet:²⁷

1. Forutberegnlighet
2. Fair og hensynsfull saksbehandling
3. Upartisk og uhildet regelanvendelse og vurderinger
4. Lik bedømmelse av like tilfelle
5. Demokratisk kontroll av forvaltningen

Disse kravene blir av forfatteren gitt et relativt vidt innhold. Den offentlige myndighetsutøvelsen skal bl.a. overfor borgerne være rettferdig og allmennheten skal kunne ha tillit til at myndighetsutøvelsen går riktig for seg. Også interne prosedyrer og forvaltningens organisering vil kunne være begrunnet i hensynet til borgernes rettssikkerhet.

Eskeland går i sin bok Fangerett²⁸ inn for at rettssikkerhetsbegrepet, i tillegg til et prosessuelt krav, også bør innbefatte krav til hva forvaltningens avgjørelser kan bestå i.

²⁶ Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett s.50.

²⁷ Eckhoff, Effektivitet og rettssikkerhet i den offentlige forvaltning s.19-22.

I boken oppstilles et materielt krav om en ”kvalitativ minstestandard” der borgerne skal ha en sikkerhet for et minimum av velferd i tillegg til at myndighetsutøvelsen skal gå riktig for seg, dvs. et krav om innhold og fremgangsmåte. Han uttaler at dette er beslektet med at alle ”avgjørelser som ikke tilfredsstillende kravet om kvalitativ minstestandard, innebærer en betydelig maktutøvelse fra forvaltningen mot den enkelte.”²⁹

Eckhoff er ikke enig i at begrepet ”rettssikkerhet” utvides, og uttaler i boken Forvaltningsrett:

”Mot å ta med krav til for eksempel rettferdighet eller til ”kvalitativ minstestandard” (...) taler det at det ofte er uenighet om hva som ligger i slike krav. Og jo flere kontroversielle krav som legges inn i selve definisjonen, jo mindre egnet blir begrepet ”rettssikkerhet” til å sammenfatte krav til forvaltningen som de fleste vil se på som viktige(...).”³⁰

2 Del II

Rettsikkerhetsgarantier i straffeprosessloven

I denne delen av avhandlingen vil jeg drøfte rettsikkerhet i forhold til straffeprosessloven. Det vil påvise at når varetektsfengslede settes i isolasjon, er dette i en rettsikker prosess. Straffeprosessloven representerer optimal rettsikkerhet fordi den fastslår rettsikkerhetsgarantier i form av klare regler om bl.a. saksbehandling, offentlig oppnevnt forsvarer, tidsbegrensning, kontradiksjon, dokumentinnsyn, begrunnelse, forholdsmessighet, beviskrav og domstolskontroll med full prøvelsesrett. Disse opplistede rettsikkerhetsgarantiene er de garantier jeg i det videre har valgt å

²⁸ Eskeland, Fangerett 1989.

²⁹ Eskeland, Fangerett 1989 s.68.

³⁰ Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett s.50-51.

behandle, fordi disse står sentralt i sammenheng med isolasjonsfengsling etter strpl. § 186 litra a.

2.1 Prinsipp om forsvarlig saksbehandling i straffeprosessloven

I dette avsnittet vil det kun påpekes noen regler som kan anses som påtalemyndighetens saksbehandlingsregler.

Påtalemyndighetens saksbehandlingstid estimeres til maksimalt 72 timer, da dette er tiden fra en mistenkt pågripes til denne senest må fremstilles for varetektsfengsling,

jf strpl. § 183. Videre har påtalemyndigheten bl.a. bevisbyrden, noe som innebærer at de må fremlegge nok bevis før retten kan ta en begjæring til følge, jf strpl. § 186 litra a.

Dette innebærer at påtalemyndigheten har effektive og gode saksforberedelsesrutiner for at retten skal kunne ta deres begjæring til følge. Reglene fører også til formell likhet, i den forstand at alle som dekkes av reglene skal behandles likt, noe som igjen motvirker vilkårlighet.

2.1.1 Offentlig forsvarer

Siktede har krav på offentlig oppnevnt forsvarer under hovedforhandling, ved bevisopptak til bruk for hovedforhandlingen, når det er klart at han ikke vil bli løslatt innen 24 timer etter en pågripelse og ved tilståelsesdom der det er spørsmål om å idømme ubetinget fengsel, jf strpl. § 100, jf §§96-99. Når retten skal behandle spørsmålet om å sette en siktet i isolasjon, har han altså juridisk bistand på statens bekostning.

Begrunnelsen for regelen om offentlig forsvarer er for det første hensynet til den siktede selv. Når siktede gis juridisk bistand betyr det reell hjelp i retten til å ta til motmæle. For det andre vil oppnevningen også bidra til å skape tillit til rettspleien, og vil av den grunn også ha en offentlig interesse.

2.2 Barns rettssikkerhet etter straffeprosessloven

Det følger av strpl. § 186 litra a at barn kan straffeforfølges og settes i isolasjon etter samme mønster som for voksne fra fylte 15 år, jf. strl. § 46. I følge barnekonvensjonen³¹ vil disse individene klassifiseres som barn, jf. barnekonvensjonen art.1.

I forarbeidene til bestemmelsen ble det vurderte om det skulle være fullstendig utelukket å benytte isolasjonsfengsling på siktede under 18 år, men man kom frem til at isolasjon skal kunne benyttes. Bruken skal likevel begrenses mest mulig.³²

Lovtekstens strenge vilkår og departementets uttalelser i forarbeidene representerer en rettssikkerhetsgaranti for barn under 18 år.

2.3 Straffeprosesslovens tidsbegrensningsregler

Straffeprosessloven har kontrollmekanismer og absolutte fristregler for isolasjonsfengslingens varighet.

Det følger av strpl. § 186 litra a annet ledd første punktum at det skal fastsette en bestemt tidsfrist for isolasjon som skal være så kort som mulig og ikke overstige 2 uker, likevel ikke slik at fristen automatisk settes til 14 dager.

Dersom påtalemyndigheten begjærer forlenget isolasjon kan retten beslutte at restriksjonen forlenges inntil 2 uker av gangen, jf. strpl. § 186 litra a annet ledd tredje punktum.

Isolasjonen kan forlenges inntil 4 uker om gangen, dersom etterforskningens art eller andre særlige omstendigheter tilsier en lengre frist,

jf. strpl. § 186 litra a annet ledd fjerde punktum.

Regelen fastslår også absolutte frister for isolasjonslengdens varighet,

jf. strpl. § 186 litra a tredje ledd a) og b).

For innsatte under 18 år er det en absolutt regel om at vedkommende ikke under noen omstendighet kan holdes isolert i et sammenhengende tidsrom på mer enn 8 uker,

jf. strpl. 186 litra a fjerde ledd.

Tidsangivelsesreglene ved isolasjonsfengsling er strengere enn ved vanlig varetektsfengsling, og kan begrunnes med inngrepets alvorlige karakter.

³¹ FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. November 1989.

³² Ot.prp.nr.66 s.135.

Retten skal vurdere nødvendigheten av isolasjonsfengsling med korte intervaller. Dette kan redusere risikoen for at den innsatte utholder isolasjon ugrunnet.

Regelen kan forstås slik at når påtalemyndigheten ikke lenger kan sannsynliggjøre at bevisforspillelse fremdeles er nærliggende, foreligger det heller ikke lenger rettslig grunnlag for isolasjonsfengsling.

Et konkret angitt tidspunkt, der retten på nytt skal vurdere nødvendigheten av isolasjonsfengslingen, vil kunne presse påtalemyndigheten til å prioritere en hurtigere etterforskning. Den mistenkte er ikke er dømt for noen straffbar handling, og presumpsjonsprinsippet vil kunne sette en skranke for hvor lang tid det vil være rettmessig å holde en varetektsinnsatt fengslet, herunder i isolasjon, jf. EMK art.5 nr.4.

Presumpsjonsprinsippet går ut på at norsk rett antas å være i samsvar med folkeretten. Jebens gir prinsippet følgende innhold i Menneskerettigheter i straffeprosessen:

”... dersom norsk rett åpner for flere tolkninger, skal en velge den tolking som er i samsvar med de krav som folkeretten stiller.”³³

2.4 Det kontradiktoriske prinsipp i straffeprosessloven

I straffesaker gjelder et grunnleggende prinsipp at domstolsbehandlingen skal være kontradiktorisk. Prinsippet betyr at det ikke skal avsies avgjørelse før begge parter har fått anledning til å redegjøre for sitt syn på de faktiske omstendigheter i saken og hva som kan utledes av bevis som foreligger. Dette kan igjen bidra til at saken opplyses så godt som mulig, øke sannsynligheten for at det avsies mest mulig materielt riktige avgjørelser, samt at tilliten til en rettferdig domstolsbehandling styrkes.

I straffeprosessloven effektiviseres prinsippet gjennom flere regelsett, som bl.a. påtalemyndighetens plikt til å orientere om hvilke bevis de vil føre, jf strpl. § 264 første ledd, første punktum, og tiltaltes rett til å avhøre vitner som blir ført mot ham, jf EMK art. 6.

³³ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen, s.70.

I vår interne rett regnes en gjennomføring av det kontradiktoriske prinsipp som en vesentlig rettsikkerhetsgaranti. Likevel er det slik at dersom en part skal kunne utøve sin rett til kontradiksjon, er det en forutsetning at det er åpnet for partsoffentlighet og/eller at det gis en begrunnelse for avgjørelsen.

2.5 Partsoffentlighet i straffeprosessloven og offentlig oppnevnt forsvarer

Den mistenkte og hans forsvarer skal på begjæring gis adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jf strpl. § 242 første ledd første punktum. Regelen innebærer som utgangspunkt at varetektsinnsatte har rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet. Et sentralt poeng etter denne bestemmelsen er at offentlig forsvarer, i motsetning til privat forsvarer, ikke kan nektes adgang til dokumenter som fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte, strpl. § 242 første ledd tredje punktum. I rettsmøte legges alle dokumenter frem, og skulle det være lovmessige grunner til at den siktede ikke tillates dokumentinnsyn, kan ikke den offentlige forsvarer ikke nektes innsyn. Den offentlige oppnevnte forsvareren utøver da kontradiksjon på vegne av den innsatte.

Den offentlige forsvareren har i prinsippet krav på fullt dokumentinnsyn, selv om innsyn kan skade etterforskning eller tredjemann. Imidlertid kan offentlig forsvarer da pålegges taushetsplikt, også i forhold til sin egen klient, jf domstolsloven 13. august nr.5 1915 § 128.

2.6 Begrunnelsesplikt i straffeprosessloven

Straffeprosesslovens generelle regel er at alle kjennelser skal ha grunner, jf strpl. § 52.

En problemstilling blir hvor strenge krav man kan stille til begrunnelsens innhold.

Det følger av strpl. § 184 annet ledd tredje og fjerde punktum, jf § 186 litra a hvilke krav det stilles til rettens begrunnelse i fengslingskjennelser.

Kjennelsen skal ikke redegjøre for det rettslige spørsmålet, men må angi lovhjemmelen og det må fremgå hvordan hjemmel er forstått.³⁴ Videre må kjennelsen redegjøre for de faktiske forhold som retten har lagt vekt på, når den har kommet til at det foreligger skjellig

³⁴ Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen s.145.

grunn til mistanke. Dernest må det gis en begrunnelse for at minst ett av de spesielle fengslingsvilkårene er oppfylt, samt at fengslingen ikke er uforholdsmessig.

Bakgrunnen for begrunnelsesplikten er rettssikkerhetsmessige hensyn. Lovgiverne har ment at når alle avgjørelser om bruk av varetekt og om restriksjoner ses under ett, så er det grunn til å tro at et krav om begrunnelse vil virke som en rettssikkerhetsgaranti.³⁵

Når retten beslutter isolasjonsfengsling, skal bruken av restriksjonen begrunnes særskilt jf strpl. § 186 litra a

Når departementet skulle lage ny regel for isolasjonsfengsling, var synet at den norske straffeprosessloven skulle få en bestemmelse etter dansk mønster. Flere uttalelser i de danske forarbeidene aksentuerer grunnens innhold. Rettens avgjørelse skal bl.a. treffes i egen kjennelse, hvor det skal fremgå av kjennelsesgrunnene hvilke konkrete omstendigheter retten hadde bygget på når den kommer til at vilkårene for isolasjon er oppfylt.³⁶ Videre forutsettes det at politiet, når de anmoder om isolasjon, konkretiserer de forhold som vil påvirke etterforskningen.³⁷

Man kan konkludere med at det stilles strenge krav til grunnens innhold når retten beslutter isolasjonsfengsling av varetektsinnsatte etter strpl. § 186 litra a.

2.7 Proporsjonalitetsprinsippet i straffeprosessloven

Forholdsmessighetsprinsippet fastslås ikke eksplisitt av i strpl. § 186 litra a. Departementet kom til at det ikke burde innføres et særskilt proporsjonalitetskrav ved fullstendig isolasjon, fordi strpl. § 170 litra a på generelt grunnlag oppstiller et proporsjonalitetskrav.³⁸ Det følger av strpl. § 170 litra a annet punktum at et tvangsmiddel kan ikke brukes dersom det vil være et uforholdsmessig inngrep.

³⁵ Ot.prp.nr.81 pkt.4.3.4.

³⁶ Ot.prp.nr.6 s.43.

³⁷ Ot.prp.nr.6 s.45.

³⁸ Ot.prp.nr.66 s.47.

Formålet med ny strpl. § 186 litra a var at isolasjonen ikke skulle brukes dersom det ville være et uforholdsmessig inngrep.³⁹ Departementet uttaler i forarbeidene at "(...) Både påtalemyndigheten og retten har ansvar for at fullstendig isolasjon... ikke er et uforholdsmessig inngrep."⁴⁰

Forholdsmessighet etter straffeprosesslovens bestemmelser oppstiller et prosessuelt krav til forholdsmessighet. Imidlertid kan ikke bestemmelsen oppfattes som et materielt krav til forholdsmessighet.

2.7.1 Kontrollmuligheter

En problemstilling er hvorvidt domstolen, i kjennelsen, skal foreta en vurdering av om isolasjonen er forholdsmessig.

Hovedregelen er at forholdsmessighetsvurderingen skal fremgå av rettens kjennelse, jf strpl. § 186 litra a femte ledd, jf § 186 tredje ledd.

I forarbeidene til bestemmelsen uttales at det vil variere hvilke krav som må stilles til begrunnelsen. Kravet må avpasses etter forholdene i den enkelte sak. Videre gis veiledning på hva som må anses som den nedre grense:

"Normalt er det ikke tilstrekkelig bare å si at inngrepet ikke er uforholdsmessig; det må gå frem hvorfor retten mener det er slik. På den annen side bør det ikke stilles urimelig strenge krav til begrunnelsesplikten."⁴¹

Selv om det etter den gamle loven ikke var noen uttrykkelig plikt til å begrunne at fengslingen ikke var uforholdsmessig, så hadde Høyesteretts kjæremålsutvalg lagt til grunn at slik begrunnelse etter omstendighetene likevel burde gis. Forarbeidene uttaler at praksis om dette spørsmålet vil fortsatt ha betydning.⁴²

³⁹ Ot.prp.nr.66 s.135.

⁴⁰ Ot.prp.nr.66 pkt.20.2.

⁴¹ Ot.prp.nr.81 pkt. Til § 184 annet ledd nytt fjerde punktum.

⁴² Ot.prp.nr.81 pkt. Til § 184 annet ledd nytt fjerde punktum.

Man kan konkludere med at isolasjonsinnsatte har gode muligheter til kontroll når forholdsmessighetsvurderingen fremgår av rettens kjennelse.

2.8 Straffeprosesslovens domstolsprosess

I dette avsnittet vil det først redegjøres for krav til bevis ved isolasjonsfengsling og bevisbyrde. Deretter vil det redegjøres for adgang til overprøvelse etter straffeprosessloven, der det sentrale spørsmålet er hvorvidt isolasjon avgjøres av en uavhengig og upartisk instans, domstolen.

Et hovedformål med å kunne få behandlet saken i to instanser, er å få prøvet bevisbedømmelsen to ganger. Prinsippet om en to-instansbehandling er fastslått i SP art.14 nr.5 og EMK TP 7 art.2 nr.1.

2.8.1 Beviskrav ved isolasjonsfengsling isolasjon

Hjemmel for pågrepelse av mistenkte med etterfølgende begjæring om isolasjonsfengsling er strpl. § 171 første ledd nr.2, jf strpl.§ 186 litra a. Strpl. § 171 består av grunnvilkår angitt i første ledd, og tilleggsvilkår som er angitt i første ledd nr.1-4.

Det må foreligge ”skjellig grunn til mistanke” for at den mistenkte har begått en straffbar handling før politiet kan gå til pågrepelse, jf. strpl. § 171 første ledd. Man kan med uttrykket ”skjellig grunn til mistanke” forstå at det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at siktede har begått den straffbare handlingen.⁴³

For at regelen om isolasjon etter strpl. § 186 litra a skal komme til anvendelse må det også foreligge en ”nærliggende fare” for bevisforspillelse. Det følger av forarbeidene til bestemmelsen at vilkåret skal forstås på samme måte som i strpl. § 171 nr.2.⁴⁴

Det følger av strpl. § 171 nr.2 at det må være en ”nærliggende fare” for at mistenkte vil forspille bevis i saken. Bestemmelsen selv gir noen eksempler på hva som kan være en

⁴³ Rt. 1993 s.1302.

⁴⁴ Ot.prp.nr.66 s.135.

aktuell nærliggende bevisforspillelsesfare. Bestemmelsen er ikke uttømmende, men bl.a. å fjerne spor, påvirke vitner eller medskyldige vil representere en bevisforspillelsesfare. En naturlig språklig forståelse av ordlyden ”nærliggende fare” kan være at det må foreligge en reell og konkret fare.⁴⁵ Når det gjelder det nærmere innhold av hva som er en reell og konkret fare, så må den siktede bl.a. ha en viss mulighet for å lykkes. At han vil forsøke, er ikke nok dersom en må regne med at han ikke vil få dette til.⁴⁶ Ett relevant moment i forhold til bevisforspillelsesfare er manglende samarbeidsvilje, men likevel slik at siktedes mulighet til å tilpasse sin forklaring under saken til de øvrige bevis ikke omfattes av nr.2.⁴⁷

Videre kan retten kun beslutte isolasjonsfengsling dersom det er en nærliggende fare for at den fengslede ”vil forspille bevis dersom han ikke holdes isolert”, jf. strpl. §186 litra a. Isolasjon kan verken besluttes på andre vilkår enn bevisforspillelsesfare, eller dersom varetektsfengsling etter strpl. § 184 i seg selv er nok til å avverge bevisforspillelse.

Det må foreligge minst sannsynlighetsovervekt for at siktede vil benytte den muligheten han hadde til å forspille bevis, og det er ikke tilstrekkelig at dette kan skje.⁴⁸

Bakgrunnen for beviskravet er bl.a. at politiet, når de anmoder om isolasjon, konkret må kunne begrunne nødvendigheten av varetektsfengslingen og at fengslingen også finner sted i isolasjon.⁴⁹

Regelen ivaretar viktige rettssikkerhetsgarantier som kontradiksjon og vilkårlig og unødig bruk av isolasjonsrestriksjonen.

⁴⁵ Rt. 1997 s.1902.

⁴⁶ Hov, Rettergang II s.55.

⁴⁷ Rt. 1995 s.729, Rt. 2000 s.343.

⁴⁸ Rt. 1999 s.1027.

⁴⁹ Ot.prp.nr.66 s.45.

2.8.2 Bevisbyrden ved isolasjonsfengling

Det er påtalemyndigheten som må godtgjøre at isolasjonsfengsling er nødvendig for å unngå bevisforspillelse.

Regelen kan begrunnes med at påtalemyndigheten er utstyrt med flere ressurser under etterforskningsperioden, herunder fremskaffe bevis som leder til pågripelse og begjæring om isolasjonsfengsling. I favør av den siktede, som i denne sammenheng blir den underlegne part, pålegges påtalemyndigheten bevisbyrden for at isolasjonsfengsling er påkrevd. Regelen er et utslag av favor defensionis-prinsippet, som betyr i favør av den tiltalte.

2.8.3 Overprøvelsesadgang

Det sentrale spørsmålet er hvorvidt isolasjon avgjøres av en uavhengig og upartisk instans, domstolen.

Når det fastslås et prosessuelt krav til kjennelsens innhold, danner kjennelsen et godt grunnlag for videre kjæremål, jf strpl. § 186 litra a.

En kjennelse som beslutter isolasjonsfengsling kan påkjæres, jf strpl. 377. Regelen innbærer at den varetektsinnsatte får en reell prøvelse i to instanser av uavhengig domstol. Lagmannsretten har full kompetanse etter skriftlig behandling, og Høyesteretts kjæremålsutvalg kan prøve lovanvendelse og saksbehandling.

Domstolene skal også prøve om fortsatt varetektsfengsling, sett på bakgrunn av de faktiske forhold innsatte er undergitt i varetekt, er forholdsmessig.

I Rt. 2005 s.140 gjaldt saken domstolsprøving av kriminalomsorgens vedtak om overføring av siktede til fengselsplassering med særlig høy sikkerhet i sak om fortsatt varetektsfengsling. Kjæremålsutvalget uttalte at det følger av Menneskerettighetsdomstolens praksis at varetektsinnsatte har rett til en fortløpende og jevnlig kontroll med lovligheten av frihetsberøvelsen, herunder innholdet i frihetsberøvelsen.

Denne regelen legger til rette for en rettferdig straffeprosess, og ivaretar den varetektsinnsattes rettssikkerhetsgarantier på en tilfredsstillende måte, herunder hensynet til kontradiksjon.

2.9 Oppsummering av straffeprosesslovens rettssikkerhet

Redegjørelsen ovenfor viser at straffeprosess etter straffeprosessloven gir full rettssikkerhet ved isolasjonsfengsling. Rettssikkerhetsgarantiene er per i dag vel etablert i straffeprosessloven.

3 Del III

Rettssikkerhetsgarantier i straffegjennomføringsloven

I denne delen vil jeg drøfte rettssikkerhet i forhold til straffegjennomføringsloven, å vise at i motsetning til straffeprosessloven, er straffegjennomføringsloven ikke en tilsvarende rettssikker prosess.

Straffegjennomføringsloven har ikke samme regler om advokatbistand, beviskrav, tidsbegrensning, proporsjonalitet og kontradiksjon. Videre kan sentrale opplysninger holdes tilbake, begrunnelse kan unnlates og det kan gjøres unntak fra uavhengig prøvelse av vedtaket.

3.1 Prinsipp om forsvarlig saksbehandling i straffegjennomføringsloven

Generelt gjelder forvaltningsloven saksbehandlingsregler for Kriminalomsorgens vedtak. Prosessen etter forvaltningsloven er imidlertid ikke en like rettssikker prosess som straffeprosess etter straffeprosessloven. I tillegg gjør straffegjennomføringsloven med sine spesielle saksbehandlingsregler ytterligere inngrep i de rettssikkerhetsgarantier som forvaltningsloven oppstiller, jf strgf. § 7.

En saksbehandling kan sies å være forsvarlig når reglene ivaretar hensyn til bl.a. kontradiksjon, objektivitet og materielt riktige avgjørelser.

3.1.1 Straffegjennomføringslovens saksbehandlingsregler

Forvaltningsloven fastslår regler om forhåndsvarling, utrednings- og informasjonsplikt, samt regler om saksbehandlingstid,

jf henholdsvis fvl. §§ 11, 16, 17 og 11 litra a. Disse saksbehandlingsreglene er det ikke gjort unntak fra, og gjelder også ved høyrisikoplassering.

Den part som ikke allerede har uttalt seg i saken, skal varsles før vedtak treffes og gis anledning til å uttale seg innen en nærmere angitt frist, jf fvl. § 16 første ledd. Det skal redegjøres for hva saken gjelder og ellers inneholde det som anses påkrevd for at partene på *forsvarlig* måte skal kunne varetta sine interesser, jf fvl. § 16 annet ledd.

Bestemmelsen kan forstås slik at den fastslår regelen om retten til kontradiksjon, og bakgrunnen for regelen er hensyn til partenes rettssikkerhet.

Regler om forvaltningens utrednings- og informasjonsplikt overfor innsatte på høyrisikoavdeling følger av fvl. § 17. Bestemmelsen forutsetter kommunikasjon med den innsatte. Det vil ellers være vanskelig å få saken forsvarlig opplyst, samt at parten på en forsvarlig måte vil kunne ivareta sine interesser.

3.1.2 Advokat eller annen fullmektig

Som i alle saker har en part rett til å la seg *bistå* av advokat på alle trinn i saksbehandlingen, jf. fvl. § 12.

Det finnes imidlertid ingen regler om offentlig oppnevnt forsvarer som etter straffeprosesslovens regler. Det gis ikke offentlig juridisk bistand som forestår den innsatte eller utøver kontradiksjon på vegne av den innsatte.

Bakgrunnen for saksbehandlingsregler er rettssikkerhetshensyn, der rettssikkerhetsgarantiene skal medvirke til å sikre materielt riktig innhold i forvaltningens vedtak. Selv om forvaltningslovens saksbehandlingsregler på den ene siden fastslår viktige prinsipper, så kan loven på den annen side være vanskelig å praktisere i en så spesiell kultur som fengselskulturen representerer.

En problemstilling vil kunne være at innhenting av opplysninger for den innsatte vil fremstå som et avhør. Dersom den innsatte ikke ønsker å gi Kriminalomsorgen opplysninger, kan dette føre til at formålet med bestemmelsene ikke oppnås, nemlig å få saken best mulig opplyst.

En annen problemstilling blir hvorvidt en innsatt kan kontrollere at saksbehandlingen er utført på en forsvarlig måte, når opplysninger kan hemmeligholdes for denne parten, jf strgfjl. § 7 litra c) og h).

I Rt. 2006/1300 (pkt. 37) som gjaldt prøving av vedtak om plassering av en innsatt i fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå, uttalte Høyesterett at Kriminalomsorgen kunne "... holde visse opplysninger av sikkerhetsmessig karakter tilbake, ..."

Den innsatte vil ha dårlige eller ingen muligheter til å kontrollere om saken er blitt så godt opplyst som mulig når opplysninger hemmeligholdes, men må ha tillit til

Kriminalomsorgens saksforberedelser, herunder at den også er utført på en forsvarlig måte.

Kriminalomsorgen har ved flere anledninger fått kritikk av Sivilombudsmannen, grunnet saksbehandling. En klagesak til Sivilombudsmannen gjaldt overflytting fra et fengsel til et annet. Det hadde tatt nesten fire måneder fra den innsatte skrev klage til Fengselsstyret tok en avgjørelse. I denne saken mente Sivilombudsmannen at det var en svikt i rutine i fengselsvesenet, muligens i flere omganger, og at dette var kritikkverdig.⁵⁰

I sum viser Kriminalomsorgens saksbehandling av straffegjennomføringssaker en svekkelse av forvaltningslovens regler.

3.2 Barns rettssikkerhet etter straffegjennomføringsloven

Straffegjennomføringsloven har ingen særskilte bestemmelser om barn under 18 år.

Reelt kan barn plasseres i høyrisikoavdeling på samme vilkår som voksne.

Høyrisikoplasseringen kan også innebære at barn kan bli sittende lenge under forhold som tilsvarer isolasjon.

⁵⁰ Birgitte Langset Storvik, Straffegjennomføring s.53

I forarbeidene til straffegjennomføringsloven drøftes ikke forholdet til barn under 18 år.

3.3 Straffegjennomføringslovens tidsbegrensingsregler

Under dette avsnittet vil det redegjøres for tidsfrister som følger av straffegjennomføringsloven og virkningen av disse. Begrunnelsen for tidsangivelsesregler er bl.a. for å unngå at restriksjoner blir en hvilepute for forvaltningen, og for å unngå unødig og vilkårlig bruk. Et krav om hyppig kontroll sikrer at inngrepet til enhver tid er nødvendig.

3.3.1 Tidsbegrensingsregel ved høyrisikoplassering

Tidsbegrensingsregler for høyrisikoplassering følger av strgfjl. § 15 første ledd i.f. og forskriften § 6-1 annet ledd. Det bestemmes at det ikke skal gå mer enn seks måneder mellom Kriminalomsorgens vurdering om forlengelse av høyrisikoplassering. Bestemmelsens ordlyd kan forstås slik at den innsatte kan sitte seks måneder i høyrisikoavdeling før innsettelsen prøves på nytt.

I forarbeidene til straffegjennomføringsloven drøftes ikke tidsbegrensingsregler i forhold til høyrisikoplassering. Dette kan begrunnes med at departementet ikke anså høyrisikoplassering som et ytterligere inngrep til frihetsberøvelsen, men som en gjennomføringsform som skulle besluttes dersom sikkerhetsmessige hensyn gjorde det påkrevd.

Kriminalomsorgens sentralforvaltning legger til grunn at grunnlaget for innsettelsen skal vurderes fortløpende, jf. strgfjl. § 15 og forskriften § 6-1.⁵¹ Man kan med uttrykket ”fortløpende” forstå at vurderingen skal skje med korte intervaller.

Et vedtak av Sentralforvaltningen 10.08.05 kan benyttes for å illustrere hva Kriminalomsorgen selv anser å ligge innenfor begrepet ”fortløpende” vurdering. Region sør besluttet 10.02.05 å forlenge As opphold i høyrisikoavdeling med inntil seks måneder. Vedtaket ble påklaget i brev 16.02.05 og 18.02.05. Svar på klage fra Sentralforvaltningen ble gitt 10.08.2005, dvs. over 6 måneder etter klage var innsendt.⁵²

⁵¹ Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, ref: 2004095550 D KIS/mha, 27.10.2004, s.3.

⁵² Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, ref: 2004/095 50, 10.08.05.

Selv om man ikke har mye praksis å vise til, så viser den som foreligger at det ikke er uvanlig at grunnlaget for innsettelse i høyrisikoavdeling vurderes hver sjette måned.

Straffegjennomføringsloven har heller ingen absolutt tidsbegrensningsregler for hvor lenge en innsatt kan sitte i høyrisikoavdeling.

Slik regelen fremstår i dag medfører den at høyrisikoinnsatte vil leve i uvisshet hvor lenge han må sone under dette regimet.

At den innsatte kan sone lenge i høyrisikoavdeling signaliseres også i lovforarbeidene.

”I praksis vil grunnlaget for innsettelse i slike avdelinger og behovet for begrensninger i fellesskapet kunne strekke seg over flere år.”⁵³

3.4 Det kontradiktoriske prinsipp i straffegjennomføringsloven

I sivilprosessen gjelder også et grunnleggende prinsipp at saksbehandlingen skal være kontradiktorisk. Prinsippet bidrar til at saken opplyses så godt som mulig og øker sannsynligheten for at det avses mest mulig materielt riktige avgjørelser, samt at tilliten til forvaltningens myndighetsutøvelse styrkes.

Selv om det i sivilprosessen ikke er gitt en generell regel om kontradiksjon, så er dette det mest grunnleggende av de prinsipper som gjelder for behandling av tvistemål.⁵⁴

Det er lagt til grunn i rettspraksis at det kontradiktoriske prinsipp er en grunnsetning i vår rettergangsordning, og at det kan innebære en saksbehandlingsfeil dersom en part ikke er gitt anledning til å uttale seg om et spørsmål som kan være av betydning for sakens avgjørelse.⁵⁵

I fvl. §§ 16, 17 kommer prinsippet om kontradiksjon eksplisitt til uttrykk.

Dersom en part skal kunne utøve sin rett til kontradiksjon, er det en forutsetning at det er åpnet for partsoffentlighet og/eller at det i vedtaket gis en begrunnelse for beslutningen.

⁵³ Ot.prp.nr.5 s.103.

⁵⁴ Skoghøy, Tvistemål s.425.

⁵⁵ Rt.1990 s.8.

3.5 Partsoffentlighet i straffegjennomføringsloven

I dette avsnittet gis en redegjøres for unntak fra forvaltningslovens regler om partsoffentlighet, samt virkningen av hemmeligholdelse av opplysninger som det legges vekt på når et vedtak besluttes. Deretter redegjøres summarisk for lovpålagt taushetsplikt etter straffegjennomføringsloven.

3.5.1 Definisjon

Jo Hov uttaler om partsoffentlighet i Rettergang II:

”Bakgrunnen for reglene partsoffentlighet – dokumentinnsyn - i domstolsprosessen og i forvaltningsretten er at den et vedtak rettet seg mot, skal ha rett til å gjøre seg kjent med samtlige faktiske opplysninger som vedkommende domstol eller forvaltningsorgan legger til grunn for sin avgjørelse.”⁵⁶

De underliggende hensyn som prinsippet ivaretar er hensynet til kontradiksjon, likhetshensyn og vern mot myndighetsmisbruk.

3.5.2 Dokumentinnsyn i straffegjennomføringsloven

Hovedregelen er at en part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jf fvl. § 18 første ledd.

I forarbeidene uttrykkes at man vil være kritisk til hvilke unntak man foreslår fra en lov som har til hensikt å ivareta en forsvarlig behandling av personsaker, men forholdet til forvaltningsloven drøftes ikke nærmere i forarbeidene til straffegjennomføringsloven.⁵⁷

Unntak fra hovedregelen i forvaltningsloven finnes i strgjfl. § 7 litra c), der det bestemmes:

”En part ikke har krav på innsyn som inneholder opplysninger som det av hensyn til en annen person må anses utilrådelig at parten får kjennskap til. Parten har heller

⁵⁶ Hov, Rettergang II s78.

⁵⁷ Ot.prp.nr.5 s.41.

ikke krav på å gjøre seg kjent med opplysninger i et dokument dersom innsyn er utilrådelig på grunn av sikkerhetsmessig hensyn, eller av hensyn til etterforskning av straffbare forhold.”

For det første kan den innsatte ikke kreve innsyn i et dokument som inneholder opplysninger som det av hensyn til en ”annen part” må anses utilrådelig at parten får kjennskap til. Betydningen av uttrykket ”annen person” er vid, og kan forstås som hvilken som helst annen person. Formålet med dette vilkåret er å lovfeste et kildevern, da det er et behov for å beskytte en så vid personkrets.⁵⁸

Bestemmelsen skal forstås slik at den gjelder alle personer som har gitt opplysninger vedrørende saken og/eller der kilden kan gjenkjennes typisk pga. av opplysningens karakter.

Det et vilkår at det må ”anses” som utilrådelig å gi parten dokumentinnsyn av hensyn til kildevernet. Regel gir en anvisning på hvor mye som skal til før opplysninger kan hemmeligholdes for den innsatte.

Man kan med ordlyden ”anses” forstå at det må foreligge konkrete og troverdige opplysninger som gir grunnlag for å anse det betenkelig å gi opplysningene til part i saken. Det er ikke krav til sannsynlighetsovervekt.

For det andre kan dokumentinnsyn nektes på grunn av ”sikkerhetsmessige hensyn”.

Begrepet ”sikkerhetsmessige hensyn” er flertydig og kan innebære mye, men kan her forstås som hensyn til alt som vedrører sikkerheten til tilsatte, innsatte og publikum for øvrig. Ved å lovfeste dette vilkåret har lovgiver ment at hensynet til disse subjektene skal veie tungt i avgjørelsen når innsattes rett til dokumentinnsyn vurderes, men ellers gir forarbeidene liten veiledning.⁵⁹

Det er ”innsyn i et dokument” som inneholder opplysninger som den innsatte kan nektes innsyn i. Man kan med ordlyden ”innsyn i et dokument” som inneholder opplysninger

⁵⁸ Ot.prp.nr.5 s.43.

⁵⁹ Ot.prp.nr.5 s.42.

forstå at hele dokumentet kan unndras part i saken. Det er imidlertid kun opplysninger i dokumentet som på bestemte vilkår kan unndras, ikke dokumentet i seg selv.

For det tredje kan dokumentinnsyn nektes når dette skjer av ”hensyn til etterforskningen”. Man kan med ordlyden ”hensyn til etterforskningen” forstå at alternativet kommer til anvendelse dersom dokumentinnsyn kan representere en fare for bevisforspillelse under etterforskningen. Imidlertid kan ordlyden forstås slik at det ikke er grunn til hemmeligholdelse når etterforskningen er over.

Likevel har Høyesterett kommet til at bevisforspillelsesfare kan foreligge etter avsluttet etterforskning og fram til hovedforhandling.⁶⁰

Dokumentinnsyn kan nektes etter de to siste alternativene dersom det ”er” utilrådelig. Man kan med ordlyden ”er” forstå at det kreves høyere grad av sannsynlighet for å kunne hemmeligholde opplysninger etter andre og tredje alternativ, enn etter første alternativ. I forarbeidene uttrykkes ikke hvordan krav til bevis her skal forstås, og i praksis har spørsmålet ikke dette vært oppe. Bakgrunnen for dette kan åpenbart være fordi opplysningene hemmeligholdes.

Reglene i strgf. § 7 litra c) er fakultativ, noe som innebærer at Kriminalomsorgen kan velge å gi innsatte innsyn etter en interesseavveining. Likevel kan den innsatte ikke kreve dokumentinnsyn.

Formålet med reglene er å ivareta hensynet til kildevernet, sikkerhet og etterforskning, og vil ha stor vekt ved Kriminalomsorgens interesseavveining.

Unntak fra partsoffentlighet gjelder også ved høyrisikoplassering.

I Rt. 2006 s.1300 pkt.(29) uttales følgende om høyrisikoinnsatte:

⁶⁰ Rt. 2000 s.522.

”Når vedtak om overføring til høyrisikoavdeling treffes, er opplysningene i en del tilfeller unntatt fra partsoffentlighet.”

3.5.3 Virkningen av unntaksregelen for høyrisikoinnsatte

Unntaksregelen svekker åpenbart den innsattes rettsikkerhet. Varetektsfengslede og domfelte kan på grunnlag av hemmeligholdte opplysninger risikerer henholdsvis isolasjonsfengsling og høyrisikoplassering uten å kunne utøve sin rett til kontradiksjon. I motsetning til straffeprosessloven blir opplysningene etter strgjfl. § 7 litra c) også hemmeligholdt for innsattes advokat.

3.5.4 Lovpålagt taushetsplikt

Lovbestemt taushetsplikt innebærer at bestemte opplysninger hemmeligholdes overfor tredjemann, samt at retten som hovedregel ikke har adgang til å motta disse opplysningene, jf bl.a. strpl. § 117 og § 118 og tvml. § 204.

3.5.5 Lovpålagt taushetsplikt i straffegjennomføringsloven

Hovedregelen er at enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan har taushetsplikt om det han får kjennskap til i forbindelse med tjenesten eller arbeidet, jf fvl. § 13. Den som rammes av offentlige tilsattes taushetsplikt er normalt enhver utenforstående tredjemann. Likevel er det slik at part i saken som utgangspunkt ikke rammes av taushetsplikten, jf fvl. 13b nr.1.

Enhver som tjenestegjør i Kriminalomsorgen har taushetsplikt om det vedkommende i forbindelse med tjenesten får vite om ”sikkerhetsmessige forhold” i fengslet, jf strgjfl. § 7 litra h).

Sikkerhetsmessige forhold er typisk opplysninger om tekniske innretninger som overvåkningskameraer m.v. eller bygningsmessige forhold.⁶¹ Dette kan være opplysninger som det vil være ubetenkelig å hemmeligholde, fordi opplysningene ikke vil ha vesentlig interesse for parten, men være av særlig betydning for fengselsvesenet.

⁶¹ Ot.prp.nr.5 s.152.

Likevel kan opplysningene være av vesentlig betydning for den innsatte, og regelen avskjærer da retten til kontradiksjon og full domstolsprøvelse.

Problemstillingen blir hvorvidt strgfjl. § 7 litra h) også gjelder overfor part i saken.

I Rt. 2006 s.1300 pkt.(35) uttalte Høyesterett at taushetsbelagte opplysninger kan få den konsekvens at verken *motparten* eller domstolen kan få opplyst det faktiske grunnlaget for vedtaket.

Det kan konkluderes med at taushetsplikt etter straffegjennomføringsloven, generelt skal gjelde overfor den innsatte som er part i saken.

Når rettssikkerheten etter forvaltningsloven ikke er like sikker som etter straffeprosessloven, kan man anse reglene i strgfjl. § 7 litra c) og h) som ytterligere svekkelse av den innsattes rettssikkerhet.

3.5.6 Forholdet til andre offentlige organer

En problemstilling er hvor mye informasjon et offentlig organ kan la flyte til et annet offentlig organ uten at taushetsplikten brytes.

Hovedregelen er at lovbestemt taushetsplikt gjelder også i forhold til andre offentlige organer, jf fvl. § 13.

Imidlertid gjøres det unntak fra denne hovedregelen i fvl § 13b.

Når det gjelder adgangen til å kommunisere opplysninger om den innsatte til politi/påtalemyndighet, forutsettes det i forarbeidene til straffegjennomføringsloven at forvaltningsloven § 13 gir nødvendig hjemmel til å kommunisere slike opplysninger.⁶²

3.6 Begrunnelsesplikt i straffegjennomføringsloven

I dette avsnittet skal det redegjøres for straffegjennomføringslovens unntak fra begrunnelsesplikten og virkninger unntaket kan medføre, samt om unntaket fra begrunnelsesplikten kan være konvensjonsstridig.

⁶² Ot.prp.nr.5 s.44.

Begrunnelsen er en helt sentral rettssikkerhetsgaranti, fordi den i seg selv normalt vil synliggjøre ufullstendige og ukorrekte opplysninger som med tyngde har gjort seg gjeldende ved avgjørelsen. Begrunnelsen vil også si noe om hva som det ikke er blitt lagt vekt på ved avgjørelsen. Videre ivaretar krav til begrunnelse også likhetshensyn, kontradiksjon, forutsigbarhet og sikrer mot myndighetsmisbruk. Videre kan begrunnelsen sikre at førsteinstansens avgjørelse bli nøye vurdert. Kjennelsen blir da et bedre grunnlag for kjæremålsinstansene og kan være grunnlag for rettsenhet.

3.6.1 Straffegjennomføringslovens unntak fra begrunnelsesplikten

Utgangspunktet er at enkeltvedtak skal grunngis, jf fvl. § 24 første ledd første punktum. Begrunnelsen skal vise til hjemmel som vedtaket bygger på, den skal vise til de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøving av forvaltningsskjønnet og må fortelle hvilket faktisk forhold som er lagt til grunn i vedtaket.⁶³

Beslutning om høyrisikoplassering er et forvaltningsrettslig vedtak, jf fvl. § 2 litra a.

Straffegjennomføringsloven bestemmer imidlertid at det kan gjøres unntak fra begrunnelsesplikten etter fvl. § 24 hvis begrunnelsen vil røpe opplysning som er unntatt fra adgangen til innsyn etter bokstav c, jf strgjfl. § 7 litra d). Dersom opplysninger medfører tilsidesettelse av hensynet til kildevernet, sikkerhet eller opplysninger kan skade politiets etterforskning, kan kriminalomsorgen velge å la være å begrunne høyrisikoplasseringen. Bestemmelsens ordlyd åpner for mange omstendigheter som kan føre til høyrisikoplassering uten begrunnelse.

Regelen er fakultativ, slik at Kriminalomsorgen kan velge om de likevel skal gi vedtaket en begrunnelse.

Forarbeidene til straffegjennomføringsloven er på dette punktet vage, og det som uttrykkes om begrunnelsen er følgende:

”Skriftlig bekreftelse av vedtaket er svært viktig av rettssikkerhetsmessige hensyn, og ikke minst med tanke på en eventuell klage på vedtaket.”⁶⁴

⁶³ Ot.prp.nr.3 s.88.

Imidlertid slår Høyesterett fast i Rt. 2006 s.1300 at det ikke kan kreves en begrunnelse i Kriminalomsorgens vedtak. Førstvoterende uttaler i dommens pkt. (29):

”Når vedtak om overføring til høyrisikoavdeling treffes, er opplysningene i en del tilfeller unntatt partsoffentlighet. Da vil det også gjelde unntak fra begrunnelsesplikten i fvl. § 24,…”

Man kan av forarbeidene og høyesterettspraksis utlede en regel der høyrisikofanger gis en skriftlig bekreftelse på plasseringsvedtaket, men har imidlertid ikke krav på begrunnelse for plasseringen.

3.6.2 Virkning av vedtak etter straffegjennomføringsloven

En sentral virkning av ubegrunnet vedtak om høyrisikoplassering, er at en reell mulighet til kontradiksjon avskjæres. Dette betyr igjen at innsatte mister muligheten til å gjøre gjeldende at opplysninger som vektlegges kan være ufullstendige eller ukorrekte, eller bygger på informantens eller saksbehandlerens subjektive vurderinger, eller opplysninger må anses som foreldet. Et annet moment er at det kan være en sannsynlighet for at opplysninger kan være feil i de tilfelle der opplysningene ikke er bevist eller erkjent av den innsatte. I tillegg vil et ubegrunnet vedtak kunne være utilstrekkelig som klagegrunnlag eller søksmålsgrunnlag.

Det er stor forskjell i begrunnelsesplikten i kjennelser om isolasjonsfengsling etter straffeprosessloven og vedtak om høyrisikoplassering etter straffegjennomføringsloven. Forskjellen representerer, for høyrisikoinnsatte, et vesentlig inngrep i disse individenes rettsikkerhet.

3.7 Proporsjonalitetsprinsippet i straffegjennomføringsloven

I dette avsnittet vil det redegjøres for proporsjonalitetsprinsippet hjemmelsgrunnlag og kontrollmuligheter.

⁶⁴ Ot.prp.nr.5 s.42.

Proporsjonalitetsprinsippet betyr at et tiltak ikke skal være uforholdsmessig.

I Lov og Rett 1995 gir Graver sin forståelse av forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten:

”Kjernen i et krav om forholdsmessighet er at forvaltningen bare skal bruke sin skjønnsmessige kompetanse der det er nødvendig, og der fordelene med å gripe inn oppveier ulempene.”⁶⁵

Prinsippet innebærer at når det besluttes høyrisikoplassering, må restriksjonen stå i forhold til den sikkerhetsinteresse man ønsker å verne.

3.7.1 Vedtak om innsettelse i høyrisikoavdeling

Det følger ikke eksplisitt av lovteksten at en høyrisikoplassering må være forholdsmessig, jf strgfjl. § 11 annet ledd, jf § 10 annet ledd.

Straffegjennomføring i anstalt skal som utgangspunkt bygge på et fellesskapsprinsipp.⁶⁶

Prinsippet innebærer at det også som utgangspunkt skal være fellesskap i høyrisikoavdelinger. Imidlertid kan fellesskapet bli begrenset i forhold til antall personer som det kan gis fellesskap med, og isolasjon kan likevel bli realiteten for den innsatte.

Om regelbestemt isolasjon uttales i straffegjennomføringslovens forarbeider at utelukkelsen ikke skal fremstå som et uforholdsmessig inngrep.⁶⁷ Denne uttalelsen vil kunne anvendes analogisk ved høyrisikoplassering, når plasseringen er det samme som isolasjon. Videre uttrykkes det at bakgrunnen for forslaget til bestemmelser om straffegjennomføring, er at ingen innsatte bør underlegges et strengere sikkerhets- eller kontrollregime enn det som ut fra rene sikkerhetsmessige grunner er påkrevet.⁶⁸ Her kan

⁶⁵ Graver, Lov og Rett, 1995 s.279.

⁶⁶ St.meld.nr.27 (1997-98).

⁶⁷ Ot.prp.nr.5 s.156.

⁶⁸ Ot.prp.nr.5 s.55.

forarbeidene forstås slik at de gir uttrykk for at innsettelse i høyrisikoavdeling ikke kan ikke besluttes dersom det vil være et uforholdsmessig inngrep. Forarbeidene er ellers vage i forhold til å slå fast et forholdsmessighetsprinsipp ved høyrisikoplassering.

I rettspraksis kan jeg ikke finne uttrykkelig formulert et krav til forholdsmessighet. Dommen i Rt. 2006 s.1300 gjaldt A som var pågrepet for narkotikaovertridelser og deretter varetektsfengslet. A ble av Borgarting lagmannsrett dømt til fengsel i 17 år, bl.a. for oppbevaring av 19,9 kilo heroin og salg av narkotika for 3 millioner kroner. Saken gjaldt prøving av vedtak om plassering under varetektsperioden og senere under soning i høyrisikoavdeling. Vesentlige deler av grunnlaget for vedtaket hadde vært holdt hemmelig for den innsatte, jf strgfjl. § 7 litra c) og d), og for domstolene etter tvml. § 204 nr.2 ved sak om prøving av vedtakets lovlighet. I denne saken var riktignok ikke forholdsmessighetsprinsippet påberopt som ugyldighetsgrunnlag. Heller ikke i denne dommen formulerer Høyesterett et krav til forholdsmessighet.

Ved en gjennomgang av noen av Kriminalomsorgens vedtak kan man påvise ulik praksis. Til eksempel viser ikke Kriminalomsorgens vedtak om høyrisikoplassering av 16.08.04⁶⁹ til at inngrepet er forholdsmessig, mens i vedtak av 9.03.06 s.3 uttales:

”Det fremgår forutsetningsvis av straffegjennomføringsloven § 15 og forskriften § 6-1 at det skal foretas en fortløpende risikovurdering herunder om mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig (jf Ot.prp.nr.5 2000-2001 s.154.-155).”⁷⁰

I forarbeidene uttales at Kriminalomsorgen kan underlegge den innsatte et strengere anstaltsregime dersom det vil stride mot den alminnelige rettsfølelse viss dette ikke gjøres. Departementet uttaler følgende:

⁶⁹ Kriminalomsorgen regionalt nivå, ref: 2004/12643-3/623.2, 16.08.04.

⁷⁰ Kriminalomsorgens sentralforvaltning, ref: 2004/09550, 09.03.06, s.3.

”Ved alvorlig kriminalitet kan dette hensynet føre til at domfelte innsettes i fengsel med høyt sikkerhetsnivå på tross av at sikkerhetsvurderinger isolert sett kunne ha ført til plassering i fengsel med lavere sikkerhetsnivå.”⁷¹

Denne uttalelsen kan imidlertid ikke lese som en modifikasjon av et prosessuelt krav til forholdsmessighet, men kan forstås dithen at et inngrep materielt sett kan være uforholdsmessig.

En problemstilling som kan reises i denne forbindelse er hvorvidt det på ulovfestet grunnlag kan oppstilles en generell regel om forholdsmessighet i forvaltningsretten.

Eckhoff og Smith uttaler i Forvaltningsrett at det antageligvis kan oppstilles en generell rettsregel om forholdsmessighet i forvaltningsretten, noe som skulle innebære at forvaltningen må vurdere forholdsmessigheten før vedtaket blir truffet.⁷²

Graver mener også at det etter gjeldende rett allerede eksisterer et krav om forholdsmessighet til forvaltningsavgjørelser.⁷³

Man kan ved en analogisk anvendelse av forarbeidene til straffegjennomføringsloven, samt Kriminalomsorgens praksis og juridisk teori konkludere at det også gjelder et prosessuelt krav til forholdsmessighet for vedtak om høyrisikoplassering.

3.7.2 Kontrollmuligheter

Problemstillingen her blir hvorvidt innsatte kan kreve at Kriminalomsorgen skal foreta en konkret forholdsmessighetsvurdering i vedtaket.

Straffegjennomføringsloven har en eksplisitt regel som unntar Kriminalomsorgen fra begrunnelsesplikten, jf. strgf. § 7 litra d). Realiteten etter denne regelen blir at

⁷¹ Ot.prp.nr.5 s.55.

⁷² Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett s.368.

⁷³ Graver, Alminnelig forvaltningsrett s.141.

Kriminalomsorgen ikke trenger å oppgi hvilke faktiske omstendigheter som ligger til grunn for vedtaket.

Spørsmål blir da hvorvidt man i forvaltningsretten kan oppstille en generell regel om at forholdsmessighetsvurderingen må fremgå av vedtaket?

Forarbeidene drøfter ikke spørsmålet om eller hvordan forholdsmessighetsvurderingen skal fremgå av vedtaket.

Eckhoff og Smith uttaler i boken Forvaltningsrett at forvaltningen må vurdere forholdsmessigheten før vedtaket treffes, og begrunnelsen må vise at de relevante hensyn har vært vurdert og avveid dersom vedtaket for øvrig byr på tvil.⁷⁴

I Lov og Rett 1995 benytter Graver Rt. 1981 s.745 Isene-dommen, for å illustrere innholdet av forvaltningens forholdsmessighetsvurdering i et vedtak. Førstvoterende uttaler:

”Jeg finner det rimelig klart at jordloven må forstås slik at det ikke kan gripes inn med forkjøpsrett med mindre det må anses rimelig klart at man ved inngrepet oppnår et resultat som er bedre vurdert ut fra lovens formålsbestemmelse enn resultatet av det salg som det er spørsmål om å gripe inn i. Når det gjelder et vedtak så inngripende som det foreliggende, skjerpes kravene til begrunnelse. Det må fremgå at vedtaket er truffet etter et saklig og forsvarlig skjønn.”

I denne dommen ville førstvoterende akseptere et meget inngripende vedtak for Isene, dersom hun kunne sett at det var rimelig klart at resultatet alt i alt var det beste. Dommen er blitt oppfattet som et krav til forvaltningens saksbehandling i form av en regel om skjerpet begrunnelsesplikt ved særlig inngripende vedtak. Gravers syn er imidlertid, at det sentrale i Isene-dommen ikke er det som sies om begrunnelsen. Det skjerpede krav til begrunnelse vil være en måte å gi uttrykk for at når Høyesterett ikke ser at vedtaket er forholdsmessig, må det være opp til forvaltningen å vise dem det.⁷⁵

⁷⁴ Eckhoff og Smith, Forvaltningsrett s.368

⁷⁵ Graver, Lov og Rett 1995 s.279

Man kan på bakgrunn av rettspraksis og teori, på ulovfestet grunnlag oppstille følgende regel. Dersom vedtaket for øvrig byr på tvil må begrunnelsen vise at de relevante hensyn har vært vurdert og avveid, dvs. at det skal fremgå av begrunnelsen at vedtaket ikke er uforholdsmessig.

Dersom denne regelen ble utøvet i praksis, burde den gi høyrisikoinnsatte en mulighet til å kontrollere om høyrisikoplasseringen er forholdsmessig.

3.8 Straffegjennomføringslovens beslutningsprosess, samt klage- og domstolsprosess

I dette avsnittet vil det for det første redegjøres for straffegjennomføringslovens regler om beviskrav og bevisbyrde ved høyrisikoplassering. Videre vil det redegjøres for adgang til overprøvelse av saker om lovligheten av Kriminalomsorgens vedtak.

Innsatte har to alternativer når de skal angripe et vedtak. De kan klage til forvaltningens eget klageorgan eller gå til sivil søksmål. Ofte må klagemulighetene innen forvaltningsorganet være utømt før man kan gå til sivil søksmål.

Et hovedformål med å kunne få behandlet saken i to instanser, er å få prøvet bevisbedømmelsen to ganger. Prinsippet om en to-instansbehandling er fastslått i SP art.14 nr.5 og EMK TP 7 art.2 nr.1.

3.8.1 Straffegjennomføringslovens krav til bevis

Bevisreglene sier noe om kravet til bevisets styrke, og vil representere en rettssikkerhetsgaranti for den innsatte i den forstand at man ikke kan dømmes uten at det fremlegges tilstrekkelig fellende bevis. Bevisreglene ivaretar også hensynet til kontradiksjon, myndighetsoverskridelse og vilkårlige avgjørelse.

3.8.2 Bevisregelen for innsettelse i høyrisikoavdeling

Det følger ingen veiledning av ordlyden i strgfjl. § 11 annet ledd om hvilke grad av sannsynlighet som kreves for at spesielle omstendigheter, som kvalifiserer til høyrisikoplassering, foreligger.

Imidlertid bestemmes det i forskriften § 6-2 at den fengslede skal kunne settes i høyrisikoavdeling dersom det "antas" at ulike faktiske omstendigheter foreligger. Man kan

med ordlyden ”antas” forstå at det må forligge en begrunnet mistanke om at aktuelle omstendighetene vil inntre, men det kan ikke kreves sannsynlighetsovervekt.⁷⁶

Til illustrasjon kan sak i Oslo tingretts dom 12.juli 2002 benyttes. Saken gjaldt innsettelse i høyrisikoavdeling og fortsatt innsettelse i høyrisikoavdeling. Her kom retten til at vedtaket om høyrisikoplassering var tilstrekkelig sannsynliggjort, og det ble bl.a. lagt vekt på innsattes kriminelle bakgrunn.

Bevisene i en sak kan selvsagt være overveldende slik at det ikke levnes tvil om at en mistanke er begrunnet, likevel kan en svak bevisregel innebære at det kan være sannsynlighetsovervekt for det motsatte.

3.8.3 Bevisbyrde

Kriminalomsorgen har bevisbyrden for at vilkårene for høyrisikoplassering er oppfylt. Likevel vil dette være vanskelig å kontrollere når Kriminalomsorgens vedtak er unntatt partsoffentlighet og begrunnelsesplikt.

Det opereres med ulike krav til bevis når det skal besluttes henholdsvis isolasjonsfengsling etter straffeprosessloven og vedtak om høyrisikoplassering etter straffegjennomføringsloven, samt en utilgjengelig bevisbyrderregel etter straffegjennomføringsloven.

3.8.4 Klageinstans for vedtak etter straffegjennomføringsloven

Kriminalomsorgen er inndelt i tre nivåer, bestående av kriminalomsorgens sentrale forvaltning, regionalt nivå og lokalt nivå, jf strgfvl. § 5 første ledd. Landet er inndelt i seks regioner hvor hver region ledes både faglige og administrativt av en regionaldirektør. Hovedregelen er at innsatte kan påklage alle typer beslutninger Kriminalomsorgen treffer overfor ham, jf fvl. § 28. Klageorganet vil være forskjellig ut fra hvem som har vært førsteinstans for vedtaket.

⁷⁶ Birgitte Langset Storvik, Straffegjennomføring, s.81

3.8.4.1 Sentralforvaltningen som klageinstans

Kriminalomsorgens sentralforvaltning vil være klageinstans for vedtak gjort på regionalt nivå. Tanken bak inndeling var også at en del sakstyper var av en så alvorlig og inngripende karakter at det var behov for en sentral klageinstans.⁷⁷

Siden det er en risiko for at det kan utvikle seg ulik praksis på regionalt nivå, taler hensyn til likebehandling, rettssikkerhet og rettslikhet at avgjørelser med alvorlig og inngripende karakter har en sentralforvaltning som klageinstans.

Typiske eksempler på vedtak der regionalt nivå vil være første instans og sentralforvaltningen vil være klageinstans, er vedtak om høyrisikoplassering, jf strgjfl. § 6 annet ledd. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning tar selvstendig stilling til klagen.

3.8.4.2 Regionalt nivå som klageinstans

For vedtak tatt på lokalt nivå vil regionalt nivå vil være klageinstans. Et eksempel på vedtak tatt på lokalt nivå er vedtak om isolasjon av høyrisikofanger, jf strgjfl. § 17, jf § 6 første ledd, jf forskriften § 6-3 annet ledd.

I forarbeidene uttrykkes det at tanken bak inndeling i ulike nivåer, var at en del sakstyper var av en så alvorlig og inngripende karakter at det var behov for en sentral klageinstans.⁷⁸

Uten videre begrunnelse slår ikke forarbeidenes syn igjennom for regelbestemt isolasjon pålagt innsatte i høyrisikoavdelinger etter strgjfl. § 17.

3.8.4.3 Klageinstans

Løsningen med at avgjørelsene i mange saker tas på lokalt nivå innebærer at klagesakene ikke får en sentral klageinstans. Seks ulike regionale nivå vil være klageinstansen for disse avgjørelsene. I forarbeidene uttrykkes motforestillinger til dette, begrunnet med at dette kunne skape bekymring for rettssikkerheten og likebehandling. Departementet mente imidlertid at rettssikkerheten og likebehandling ville bli ivaretatt gjennom retningslinjer for

⁷⁷ Ot.prp.nr.5 s.36

⁷⁸ Ot.prp.nr.5 s.36

saksbehandling. Disse sentrale retningslinjer, laget av departementet, skulle benyttes i ytre etat.⁷⁹

For vedtak om høyriskoplassering vil klageinstansen være sentral.

Imidlertid vil regionalt nivå være klageinstans for beslutning om isolasjon etter strgjfl. § 17, noe som i forarbeidene har vært fremhevet som uheldig og lite ønskelig.

3.8.5 Domstolskontroll med Kriminalomsorgens vedtak

Hovedproblemstillingen i dette avsnittet blir hvorvidt domstolskontroll etter tvistemålsloven innebærer en reell overprøvelse av vedtak om høyriskoplassering.

Domstolskontroll med forvaltningsvedtak følger av konstitusjonell sedvanerett, og skal fremme rettssikkerhet. Domstolskontroll er en viktig garanti mot overgrep fra statens side overfor borgerne. Kjernen i domstolenes prøvelsesrett har grunnlovs høyde, men det kan ikke antas at begrensninger i prøvelsesretten er i strid med grunnloven. Andenæs uttaler følgende i sin bok Forvaltningsrett i Norge:

”Men annerledes ville det være om en lov ikke ville nøye seg med en begrense prøvelsesretten på det spesielle område den omhandler, men helt oppheve prøvelsesretten med ett slag. En slik forrykning av det tilvante forholdet mellom rettspleie og forvaltning måtte etter den alminnelige oppfatning skje i grunnlovs form.”⁸⁰

En modifikasjon av prøvelsesretten følger av tvml. § 204 nr.2 der det bestemmes at uten samtykke fra departementet må retten ikke må ta imot vitneforklaring som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt.

⁷⁹ Ot.prp.nr.5 s.41

⁸⁰ Andenæs, Statsforfatningen i Norge, s.288

Saker om overprøving av Kriminalomsorgens administrative vedtak skal prøves etter tvml.kap.30.⁸¹

Et spørsmål blir hvilke konsekvenser tvml. § 204 nr.2 får for på vedtak om høyrisikoplassering?

Bestemmelsen om lovbestemt taushetsplikt følger av strgjfl. § 7. Regelens ordlyd er klar, og ingen av straffegjennomføringslovens forarbeider gir grunnlag for å tolke dem i strid med ordlyden.

I Rt. 2006 s.1300 uttalte fengselsdirektøren at det ville fortone seg som sikkerhetsmessig problematisk å oppgi opplysninger som lå til grunn for innsettelsesvedtaket.

Førstvoterende bemerker i dommens pkt.(34) at følgen av fengselsdirektørens forklaring vil være at behovet for å holde informasjon konfidensiell kunne fremstå som svært absolutt.

Hovedregelen blir at retten ikke kan ta imot vitneforklaring fra tilsatte i Kriminalomsorgen uten departementets samtykke.

Dersom departementet ikke gir sitt samtykke, er det flere problemstillinger som kan reises. For det første vil det oppstå et spørsmål om hvem som har tvilsrisikoen, med andre ord hvem har bevisbyrden for at en rettstilstand skal bestå eller endres?

Det sivilprosessuelle utgangspunkt er at det må tilligge den part som ønsker en rettsendring å fremlegge bevis for at det foreligger en faktisk situasjon som gir hjemmel for en slik endring.

Denne hovedregelen skulle gi uttrykk for at Kriminalomsorgen har bevisbyrden for at innsettelse i høyrisikoavdeling er påkrevet.

Høyesterett kom imidlertid i Rt. 2006 s.1300 pkt.(37) til at det sivilprosessuelle utgangspunkt ble et for enkelt resonnement, og kommer ikke til anvendelse på vedtak om

⁸¹ Rt. 2005 s.140

høyriskoplassering. I pkt.(42) slår førstvoterende fast at det er *klart* at en påberopelse av taushetsplikt etter tvml. § 204 nr.2 ”... ikke kan få den generelle konsekvens at inngrepet skal anses ulovelig med mindre staten beviser det motsatte.”

Rettens begrunnelse var for det første at tvml. § 204 nr.2 måtte ses i sammenheng med bestemmelsene om unntak fra partsoffentlighet og begrunnelsesplikt, samt taushetsplikt i strgjfl. § 7 litra c), d) og h). For det andre talte sterke reelle hensyn mot et resultat der staten måtte velge mellom å fremlegge bevis for plasseringsvedtaket eller tape saken, fordi dette ville medføre at ordningen med høyrisikoavdeling ble ødelagt.⁸²

Etter denne dommen kan man slutte at det sivilprosessuelle utgangspunkt ikke gjelder for Kriminalomsorgens vedtak om høyriskoplassering.

Et annet spørsmål blir hvorvidt fullstendig avskjæring av domstolskontroll etter tvml. § 204 nr.2, jf strgjfl. § 7 litra c), d) og h) kan være i strid med konstitusjonell sedvanerett?

Det følger det av tvml. § 204 nr.2 annet ledd at retten etter en interesseavveining ved kjennelse likevel kan bestemme at vitneforklaring skal gis.

Høyesterett uttaler generelt om domstolenes prøvelsesrett i Rt. 2006 s.1300 pkt.(41):

”Etter § 204 nr.2 er det altså slik at retten i den enkelte sak kan overprøve statens beslutning om å nekte bevis ført, og som leder til at prøvingsretten blir kraftig redusert.”

Konkret for innsatte i høyrisikoavdeling fastslås i dommens pkt.(45) en rettssikkerhetsgaranti ved at den endelige avgjørelsen av om tjenstemannen skal pålegges vitneplikt, tilligger retten dersom det skulle oppstå en sterk spenning mellom hensynet til rettssikkerhet og hensynet til hemmelighold.

⁸² Rt. 2006 s.1300 pkt.(43) og (45)

Man kan slå fast at regelen i tvml. § 204 nr.2 normalt ikke vil komme i konflikt med konstitusjonell sedvanerett.

Et underliggende spørsmål i denne forbindelse blir likevel hvordan hensynet til den innsattes rettssikkerhet og Kriminalomsorgens interesser skal avveies mot hverandre?

I Rt. 2006 s.1300 pkt.(46), hadde ikke den ankende part påberopt seg tvml. § 204 nr.2 annet ledd, og Høyesterett uttalte i den forbindelse at de da ikke hadde noen foranledning til å drøfte situasjoner som kunne oppstå.

Imidlertid kunne retten ha prøvet dette av eget tiltak uten at dette var forlangt av parten.⁸³ Et moment i avveiningen vil være den betydning de taushetsbelagte opplysningene etter sin art vil kunne ha for avgjørelsen.⁸⁴

Spørsmålet står dermed åpent.

Selv om Høyesterett oppstiller en snever unntaksregel, blir det siste spørsmålet hvorvidt dommen i Rt. 2006 s.1300 likevel kan sies å avskjære domstolskontroll med vedtak om høyriskoplassering?

Retten fastslår i Rt. 2006 s.1300 at den løsning den har kommet frem til ikke vil føre til at domstolenes prøvelsesrett generelt vil bli avskåret i alle saker hvor staten påberoper taushetsplikt. Imidlertid uttrykkes det i dommens pkt.(46):

”Sentralt i vår sak er at det ikke gjelder *noen* (min kursiv) rett til innsyn og ikke plikt til å begrunne vedtaket. En slik ordning har vi bare på noen få områder.”

Etter denne uttalelsen kan man konkludere med at Høyesterett vil komme til å fravike regelen om domstolskontroll av bevisbedømmelsen i saker om høyriskoplassering, der

⁸³ Schei, Tvistemålsloven Bind II, s.689

⁸⁴ Schei, Tvistemålsloven Bind II, s.689

Kriminalomsorgen velger å hemmeligholde opplysningene, jf strgjfl. § 7 litra c), d) og h).

Dommen slår fast en lite rettssikker regel. Regelen svekker domstolskontroll med Kriminalomsorgens vedtaket omhøyriskoplassering, og dermed svekkes en vesentlig rettssikkerhetsgaranti som skal sikre innsatte mot myndighetsoverskridelse og vilkårlighet.

3.8.5.1 Forholdet til ny tvistemålslov

I tvml. § 204 nr.2 annet ledd siste punktum bestemmes at departementets redegjørelse *ikke* skal meddeles parten.

Det bemerkes i Rt. 2006 s.1300 at regelen i tvml. § 204 nr.2 annet ledd siste punktum, ikke er videreført i den nye tvisteloven § 22-3 tredje ledd.

Ny tvistelov 17. juni nr.90 2005, heretter forkortet til tvl., trer i kraft i 2008, og tvl. § 22-3 tredje ledd andre og tredje punktum lyder som følgende:

”Departementet skal få *redegjøre* for sitt standpunkt før retten treffer avgjørelsen. Redegjørelsen *skal* meddeles partene.”

I forarbeidene til ny tvistelov uttales om tvml. § 204 nr.2 annet ledd siste punktum:

”Den nåværende bestemmelse bryter med prinsippet om at partene skal ha tilgang til det materialet som ligger til grunn for rettens avgjørelse, som følger av EMK art.6(1).”⁸⁵

Problemstillingen blir for det første hva departementets redegjørelse skal inneholde.

I forarbeidene uttales om dette:

”Den redegjørelse som departementet skal gi, kan imidlertid ikke under noen omstendigheter inneholde de opplysninger som eventuelt ville ha fremkommet av

⁸⁵ NOU 2001-32 B s.457

den aktuelle bevisføringen, men må være begrenset til å angi arten av de opplysninger som er undergitt taushetsplikt, ...”⁸⁶

Tvl. § 22-3 forutsetter på lik linje som tvml. § 204 nr.2 at retten overprøver departementets avgjørelse. Den redegjørelse som departementet gir retten er det partene vil få innsyn i. Om denne regelen får en reell betydning for dagens rettstilstand er ennå uviss.

3.8.6 Sivilombudsmannen

Sivilombudsmannen innehar et offentlig tillitsverv som reguleres i lov om Stortingets ombudsmann for forvaltningen 22. juni nr.8 1962, heretter forkortet til ombml. Loven er et ledd i utbyggingen av rettssikkerhetsgarantiene i forvaltningen.⁸⁷ Ombudets oppgave er å sikre at det i den offentlige forvaltning ikke øves urett mot den enkelte borger, jf ombml. § 3, jf Grl. § 75 litra 1.

I motsetning til domstolene kan Sivilombudsmannen ikke treffe bindende avgjørelser. Han kan heller ikke instruere tilsatte i forvaltningen, omgjøre vedtak eller erklære disse ugyldige. Selv om Sivilombudsmannen ikke treffer realitetsavgjørelse vil forvaltningen normalt godta hans oppfatning. Skulle det motsatte skje ville dette være med å undergrave ombudsmannens virksomhet.

Sivilombudsmannen gir uttalelser i enkeltsaker eller i forbindelse med inspeksjonsvirksomhet. Vervet som Sivilombudsmann utøves selvstendig, og uavhengig. Det vil si at Stortinget ikke overprøver hans avgjørelser.

Ombudsmannsordningen kan også være en beskyttelse for forvaltningen mot uberettiget kritikk og mistenkeliggjørelse i saker de har vedtatt.

3.8.6.1 Rett til å kreve opplysninger

Ombudsmannen kan, av forvaltningen og tilsatte i forvaltningen, kreve de opplysninger han trenger for å kunne utføre sitt verv. I samme utstrekning kan han kreve fremlagt

⁸⁶ NOU 2001-32 B s.457

⁸⁷ Andenæs, Statsforfatning i Norge 2004, s.289 § 46

protokoller og andre dokumenter, jf ombml. § 7 første ledd. Han kan med andre ord få utlevert alle dokumenter og opplysninger forbundet med en klagesak.

Dette utgangspunktet modifiseres imidlertid når det i ombml. § 7 annet ledd bestemmes at reglene i rettergangslovens (tvml) §§ 204-209 får tilsvarende anvendelse for Sivilombudsmannen.

3.8.6.2 Begrensninger i retten til alle opplysninger

I tvml. §§ 204-209 finner man bestemmelser som begrenser retten i å motta taushetsbelagte opplysninger. I denne sammenheng er det tvml. § 204 nr.2 som er interessant.

Det følger av tvml. 204 nr.2 at uten samtykke fra departementet kan retten ikke ta imot forklaringer som vitnet ikke kan gi uten å krenke lovbestemt taushetsplikt han har som følge av tjeneste eller arbeid for stat eller kommune. Samtykket kan bare nektes når opplysningene vil kunne utsette staten eller allmenne interesser for skade eller virke urimelig overfor den som har krav på hemmelighold.

Det rettslige utgangspunkt er altså det samme for sivilombudsmannen som for domstolene. Sivilombudsmannen må ikke ta imot vitneforklaring som kan krenke lovbestemt taushetsplikt.

Likevel er det ansett som etablert praksis at sivilombudsmannen, nesten unntaksfritt, kan kreve innsyn i alle taushetsbelagte dokumenter og opplysninger han trenger for å utføre sitt arbeid.⁸⁸ Det gjelder også i forhold til forvaltningens interne dokumenter, med unntak av regjeringsnotater.⁸⁹ Dette gjøres uten først å innhente samtykke fra vedkommende departement, og forvaltningen har i praksis nesten unntaksfritt etterkommet slike anmodninger.

Betydningen av den etablerte praksis vil være at Sivilombudsmannen kan kreve innsyn i dokumenter og opplysninger som domstolene i utgangspunktet må ha samtykke av departementet for å kunne motta.

⁸⁸ Somb-2006-8 pkt.2.2.1

⁸⁹ Somb-2006-8 pkt.2.2.2

Problemstillingen blir hvorvidt Sivilombudsmannens etablert praksis om innsyn i alle dokumenter og opplysninger gir en tilstrekkelig rettssikkerhet for den innsatte.

Sivilombudsmannens etablert praksis sikre ikke høyrisikoinnsatte en rettslig realitetsprøvelse av vedtakets gyldighet. Sivilombudsmannen gir uttalelser, men tar ingen avgjørelser i den konkrete klagesak. Det henstilles til forvaltningen å følge Sivilombudsmannens uttalelse, men likevel ikke slik at forvaltningen må følge uttalelsene. Dersom forvaltningen ikke skulle være enig med Sivilombudsmannen, er det antatt at den endelige avgjørelsen bør få sin endelige avgjørelse ved domstolene. Lov om fri rettshjelp bestemmer at klageren på ombudsmannens anbefalinger skal innvilges fri rettshjelp i saker der forvaltningen ikke følger anbefalinger fra Sivilombudsmannen, jf lov 13. Juni 1980 nr.35 § 16 nr.3.

Likevel er resultatet etter dommen i Rt. 2006 s.1300 at retten kan være avskåret fra å realitetsprøve den henviste saken.

Et annet moment er at etablert praksis kan fortrenses ved at det utvikler seg ny praksis. Etablert praksis må ikke nødvendigvis endres ved lov. Dette kan i prinsippet bety at nye retningslinjer vil kunne bestemme innskrenkninger i innsynsretten uten å krenke ombml. § 7.

Man kan ikke konkludere med at Sivilombudsmannens praksis er et tilstrekkelig substitutt for reell domstolsprøvelse.

3.8.6.3 Forholdet til ny tvistelov

Når sivilombudsmannens og domstolenes formål, regler og virkning er av så ulik karakter, burde dette tale for at lovgiver i ny tvistelov ville gjøre endringer i Sivilombudsmannens rettslige begrensninger.

Når ny tvistelov trer i kraft vil ombml. § 7 annet ledd vise til tvisteloven kapittel 22 med unntak av tvl. §§ 22-2, 22-6, 22-7.⁹⁰

⁹⁰ Ot.prp.nr.74 s.134

Det uttales i forarbeidene til loven at henvisningen vil ikke være til hinder for at Sivilombudsmannen mottar opplysninger i samme omfang som i dag, da dette vil være en videreføring av tvml. § 204 nr.2.⁹¹

Det som i denne sammenheng er det interessant å merke seg er departementets reservasjon ved ikke å oppheve ombml. § 7 annet ledd. Opphevelse ble ikke etterkommet selv etter at Sivilombudsmannen i høringsuttalelse til departementet foreslo dette.⁹² Fordi praksisen ikke hadde den nødvendige konsekvensutredning som en lovendring krever, ville en betingelsesløs opphevelse kunne virke uforsvarlig på et viktig rettsområde.

Konklusjonen blir at Sivilombudsmannen i dag, og etter ny tvistelov trer i kraft i 2008, på ulovfestet grunnlag vil ha samme rettsstilling som i dag.

3.9 Oppsummering av straffegjennomføringslovens rettssikkerhet

Straffeprosessloven gir full rettssikkerhet. Derimot svekkes rettssikkerheten vesentlige etter straffegjennomføringslovens regime, som bl.a. en svekket domstolskontroll og kontradiksjon. Kontradiksjon og domstolskontroll, med full kompetanse, er vel etablert i straffeprosessloven.

Man kan etter den ovenstående drøftelse konkludere at høyrisikoplassering, som tilsvarer isolasjon, ikke bare innebærer et strengere soningsregime, men også et regime der innsattes rettssikkerhet er vesentlige svekket i forhold til straffeprosessloven.

4 Del IV

Egne bemerkninger

I siste del av avhandlingen vil jeg foreta en interesseavveining mellom de kryssende hensyn som gjør seg gjeldende, samt i den sammenheng reise noen problemstillinger.

⁹¹ Ot.prp.nr.74 s.77

⁹² Somb-2006-8 (2006 s.35)

Avslutningsvis reises problemstillingen hvorvidt straffegjennomføringslovens manglende kontroll og rettssikkerhet kan avbøtes.

4.1 Formålstjenelig interesseavveining

En sak er vanskeligheter med å definere hva maksimal rettssikkerhet er, noe annet er om maksimal rettssikkerhet for den ene part tilsvarer maksimal sikkerhet for den andre. Som Eckhoff uttrykker det:

”Som vi har sett kan disse krav og ønskemål undertiden stå innbyrdes i konflikt med hverandre.”⁹³

Når en oppfyllelse av et krav kan svekke et annet, må rettssikkerhet dreie seg om hvordan virkningene av garantiene i sum ivaretar idealene samlet sett.

Domstolenes målsetning vil typisk være å fremme den enkeltes rettssikkerhet.

Bakgrunnen for å gi eksplisitte regler vedrørende isolasjonsfengsling i strpl. § 186 litra a var rettssikkerhetsmessige hensyn. I forarbeidene til bestemmelsen fastslår departementet følgende:

”For det første tilsier rettssikkerhetsmessige hensyn at retten tar uttrykkelig standpunkt til spørsmålet om isolasjon. (...) For det annet tilsier rettssikkerhetsmessige hensyn at loven fastsetter vilkår for når isolasjon skal besluttes.”⁹⁴

Kriminalomsorgens målsetning består primært av formålsorientert straffegjennomføring, herunder høyrisikoplassering.

Bakgrunnen for innsettelse i høyrisikoavdeling etter strgjl. § 10 annet ledd, jf § 11 annet ledd er prinsipielt ikke innsattes rettssikkerhet, men sikkerhetsmessige hensyn. I st.meld.nr.27 begrunnes opprettelse av høyrisikoavdelinger bl.a. på følgende måte:

⁹³ Eckhoff, Effektivitet og rettssikkerhet i den offentlige forvaltningen

⁹⁴ Ot.prp.nr.66 s.46

”Deler av det kriminelle miljøet internasjonalt og nasjonalt blir stadig hardere. Det kan derfor oppstå situasjoner som krever at det raskt må stilles til rådighet varetekts- og soningsplasser med særlig høyt sikkerhetsnivå.”⁹⁵

Videre utales det i ot.prp.nr.5:

”Av sikkerhetsmessige hensyn ønsker departementet fortsatt en uttrykkelig lovhjemmel til å kunne utelukke disse innsatte helt fra fellesskapet med andre innsatte.”⁹⁶

For å kunne besvare om sikkerhetsmessige hensyn bør slå igjennom for manglende rettsikkert ved høyrisikoplassering, må det gjøres en formålstjenelig interesseavveining. Det må her gjøres en interesseavveining mellom sikkerhetsmessige hensyn som oppstilles i straffegjennomføringsloven og rettsikkerhetsmessige hensyn.

4.2 Sikkerhetsmessige hensyn

Formålet med høyrisikoplassering er å redusere Kriminalomsorgen sikkerhetsutfordringer, ivaretar hensyn til tilsatte, andre innsatte og allmennheten for øvrig.

Forarbeidene gir autoritativ støtte til disse hensynene, og må i denne sammenheng tillegges stor vekt.

I st.meld.nr.27 uttales at sikkerhetsutfordringer som innsatte med tilknytning til organiserte kriminelle grupperinger representerer, er en stor utfordring for Kriminalomsorgen. Sikkerhetsutfordringene representerer bl.a. press og vold, gisseltaking, mobbing, misjonering og rekruttering, rømning og anslag utenfra, maktovertakelse og opptøyer, brannstiftelser, sabotasje og hærverk, selvbeskadigelse og fortsatt kriminalitet.⁹⁷

⁹⁵ St.meld.nr.27 pkt.34.

⁹⁶ Ot.prp.nr.5 s.70.

⁹⁷ St.meld.nr.27 pkt.3.4.

Det foreligger ikke mye rettspraksis på dette området, men den høyesterettspraksis som foreligger gir også autoritativ støtte til disse hensynene. I Rt. 2006 s.1300 pkt.(27) viser retten til forarbeidene for forståelsen av rettsgrunnlaget for høyrisikoavdelinger, og avsier dom som begrunnes i sikkerhetsmessige hensyn. Dommen kan forstås slik at den gir støtte til verdien av å få formålet realisert, fordi det anses å være gode grunner til at høyrisikoavdelinger opprettes og tas i bruk.

4.3 Rettssikkerhetsmessige hensyn

Selv om sikkerhetsmessige hensyn taler for bruk av høyrisikoavdelinger, kan rettssikkerhetsmessige hensyn og rettferdighetshensyn sette grenser for hvor strengt man kan bruke gjennomføringsformen.

For det første kan man spørre om reglene om høyrisikoavdeling gir en rettferdig løsning? Når dette spørsmålet besvares legger jeg vekt på de uheldige virkningene bruk av høyrisikoplassering medfører, både rettslig og faktisk.

4.4 Manglende rettssikkerhet etter straffegjennomføringsloven

Før det foretas en rettslig vurdering vil jeg summarisk gjenta mangel i rettssikkerhet som beskrevet i del III.

Et grunnkrav til forvaltningen er at saksbehandlingen skal være forsvarlig. Bestemmelsene i forvaltningsloven, som skal ivareta partenes rettssikkerhet, får ikke sin tilsiktede virkning. Straffegjennomføringsloven svekker den innsattes rettssikkerhet ytterligere, når det i strgjfl. § 7 gjøres eksplisitte unntak fra forvaltningslovens bestemmelser.

Selv om vilkårene for høyrisikoplassering rettslig sett kan anses som straffbare handlinger, samt at høyrisikoplassering reelt er det samme som isolasjon, har den innsatte likevel ikke krav på offentlig oppnevnt forsvarer på statens bekostning.

Det er ikke tilsvarende strenge tidsbegrensningsregler som for regelbestemt isolasjon. Ved isolasjonsfengsling skal isolasjonen vurderes med korte intervaller.

Videre er det heller ingen absolutt tidsbegrensning for høyrisikoplassering. Straffegjennomføringsloven har ingen egne bestemmelser om barn i fengsel.

Høyrisikofanger har ingen reell mulighet til kontradiksjon, fordi straffegjennomføringsloven gjør unntak fra partsoffentlighet, begrunnelsesplikt, samt har en uklar praksis rundt vurderingen av forholdsmessighet.

Straffegjennomføringsloven oppstiller en svak bevisregel, samt at unntak fra det sivilrettslige utgangspunkt om bevisbyrde i denne sammenheng fastslår en svekket bevisbyrderregel.

Den innsatte på høyrisikoavdeling har en sentral klageinstans, men klageadgangen kan bli illusorisk når faktiske opplysninger som ligger til grunn for høyrisikoplassering hemmeligholdes.

Et meget sentralt poeng er den svekkede domstolskontroll med innsettelsesvedtaket som høyrisikoinnsatte har etter gjeldende rett.

4.4.1 Rettslig vurdering

Det må være klart at selv om det ikke er gjort unntak fra forvaltningslovens generelle saksbehandlingsregler, kan det i fengselskulturen åpenbart være vanskelig for forvaltningen å utøve en forsvarlig saksbehandling i tradisjonell forstand. Forvaltningslovens prinsipper kan miste sin tilsiktede virkning når loven lander i et så spesielt landskap som fengselskulturen representerer. Klientellet vil ofte ha en svekket tillit til forvaltningens tilsatte, samt at innkomne opplysninger normalt ikke kan anses som like pålitelige som gitt under andre omstendigheter. Svekkede rettssikkerhetsgarantier kan medføre at klientellet vil være mer eksponert for myndighetsmisbruk enn allmennheten ellers.

Rettferdighetshensyn taler mot at høyrisikoinnsatte får færre rettssikkerhetsgarantier på grunn av saksbehandlingsregler som ikke får sin tilsiktede virkning.

Reelle hensyn taler også for at når viktige rettssikkerhetsgarantier svekkes på et rettsområde som medfører alvorlige inngrep i den enkeltes friheten, burde det utarbeides

særskilte regler som ivaretar kravet til rettssikkerhet. Regler i seg selv bidrar til formell likhet, offentlighet og et konsistent rettssikkerhetsideal.

Når et regelverk blir uthulet, som i dette tilfellet forvaltningsloven blir, taler rettssikkerhetshensyn også for at høyrisikoinnsatte får juridisk bistand i form av for eksempel offentlig oppnevnt forsvarer.

Videre kan det hevdes at når vilkårene for høyrisikoplassering er straffbare handlinger, så burde det oppnevnes offentlig forsvarer. Handlingene er normalt alvorlige og tilsvarer de forhold som faller inn under straffeprosessloven. Innsatte burde av den grunn ha krav på offentlig forsvarer. Når siktede gis juridisk bistand betyr det reell hjelp i retten til kontradiksjon.

I Norge kan barn, både etter straffeprosessloven og straffegjennomføringsloven, plasseres henholdsvis i isolasjon eller høyrisikoavdeling.

I motsetning til straffeprosessloven, har straffegjennomføringsloven ingen særskilte regler som ivaretar barn under 18 år sine interesser under innsettelse i fengsel. Dette må anses som en klar svakhet ved straffegjennomføringsloven.

For det første kan barn plasseres i høyrisikoavdeling på samme vilkår som voksne.

Innsettelsen kan bl.a. få den virkning at barn kan bli sittende lenge under forhold som tilsvarer isolasjon. Videre kan høyrisikoplassering vare langt utover de absolutte tidsfrister som følger av straffeprosessloven.

Barn er ofte førstegangsinnsette, og tatt i betraktning den innsattes unge alder, kan isoleringen resultere i alvorlige skadevirkninger utover det vanlige. Man kan ikke anta at barn takler isolasjon på lik linje som voksne.

Rettssikkerhetsmessige hensyn taler mot å sette barn i isolasjon, men når dette først tillates burde det oppstilles særskilte regler for innsettelse av barn i fengsel.

Straffeprosessloven fastslår, i motsetning til straffegjennomføringsloven, både fristregler, kontrollregler og absolutte frister når retten beslutter isolasjonsfengsling etter strpl. § 186 litra a.

Momenter som taler for skjerpede tidsangivelsesreglene ved høyrisikoplassering, er konsekvenser av usikkerheten rundt gjennomføringsformen kan få for den innsatte. Usikkerhet rundt opphør av gjennomføringsformen kan bli en alvorlig belastning for den innsatte, som igjen kan utløse bl.a. psykiske lidelser hos den innsatte.⁹⁸ Også pårørende, typisk den innsattes barn, kan bli en lidende part i forhold til høyrisikoplasseringens tidsbestemte karakter.

Videre er det en risiko for at det kan utvikles en regel i praksis som innebærer at høyrisikoplasseringen forlenges mer eller mindre automatisk, uten en fortløpende vurdering. En tidsbegrensningsregel vil kunne hindre at en høyrisikoinnsatt blir sittende urimelig lenge under et slikt anstaltsregime. Samtidig vil en regel som tidsbegrenser høyrisikoplasseringen kunne være et incitament for forvaltningen til å finne andre alternative løsninger.

Disse momentene, og det faktum at soning i høyrisikoavdeling kan likestilles med soning i isolasjon, taler for at det bør oppstilles samme tidsbegrensningsregler som ved regelbestemt isolasjonsfengsling.

Grunnlaget for beslutninger som treffes er en viktig side av spørsmålet om høyrisikoinnsattes rettigheter. Det kan hevdes at grunnlaget er ikke alltid like godt, fullstendig og balansert.

Opplysninger som danner grunnlaget for høyrisikoplassering vil for det første normalt kunne unntas kontradiksjon pga. saksbehandlingsreglene i straffegjennomføringsloven. De hemmeligholdte opplysningene kan både være av ulik art, kvalitet og interesse.

På den ene siden kan de være så generelle at det vil være ubetenkelig å oppgi dem. Dette vil typisk være opplysninger som likevel er alminnelig kjent eller tilgjengelig andre steder enn der opplysningene hemmeligholdes.

Andre opplysninger kan det være mer betenkelig å hemmeligholde. For det første kan det være en sannsynlighet for at opplysningene kan være feil i de tilfelle der opplysningene ikke er bevist eller erkjent av den innsatte. Videre kan opplysningene bygge på

⁹⁸ Evans and Morgan, 1998 s.247.

informantens eller saksbehandlerens subjektive vurderinger, eller opplysningene må anses som foreldet. Opplysningene som vektlegges kan også være ufullstendige eller ukorrekte. Å avskjære den innsatte kontradiksjon vil i slike tilfeller representere et vesentlig inngrep i den innsattes rettssikkerhet.

Man kan videre reise en problemstilling knyttet til opplysninger gitt ved vitneutsagn. Spørsmålet blir hvorvidt opplysninger i vitneutsagn er så troverdige at de kan benyttes som grunnlag for høyrisikoplassering.

Undersøkelser gjort innen vitnepsykologien viser at i mange sammenhenger kan man i liten grad stole på slike opplysninger, og troverdighet synes også å være situasjonsbestemt.⁹⁹

Det kan foreligge helt spesielle omstendigheter når vitner gir opplysninger om innsatte til politiet eller Kriminalomsorgen. Mange av disse vitnene vil selv ofte være aktører i det kriminelle miljøet, og det kan være vanskelig å si noe om i hvilken hensikt opplysningene reelt er gitt.

Rettssikkerhetshensyn kan tale mot at disse opplysningene tillegges avgjørende vekt, dersom de ikke blir gjort til gjenstand for kontradiksjon.

En annen problemstilling som kan reises, er i forbindelse med Norges ”infoflyt”-system.

Systemet ”infoflyt” er en database som bl.a. inneholder klassifisert informasjon om innsatte med tilknytning til organisert kriminalitet. Informasjonen kan danne grunnlaget for Kriminalomsorgens vedtak om innsettelse i høyrisikoavdeling. Tilgang til disse opplysningene får den innsatte eller dennes advokat kun i helt ekstraordinære tilfeller.

I pressemelding fra FNs arbeidsgruppe om vilkårlig frihetsberøvelse uttales følgende om bruk av ”infoflyt” i Norge:

⁹⁹ Svein Magnussen, Vitnepsykologi s.188 og 189.

”The working group are troubled by the fact that without access to ”infoflyt” the detainees or their counsel are in a weak position to successfully challenge in court any decision taken by the competent authorities with regard to an application for early release or with regard to the imposition of restrictions.”¹⁰⁰

Informasjonsflyt og hemmeligholdelse av opplysninger kan representere en betydelig svekkelse av personvernet og rettssikkerheten til den innsatte. På bakgrunn av hemmeligholdte opplysninger risikerer den innsatte høyriskoplassering uten dokumentinnsyn, begrunnelse eller kontradiksjon. Selv om det skulle dreie seg om opplysninger som Kriminalomsorgen kunne oppgi, vil slike opplysninger kunne være vanskelig å dokumentere, fordi slike opplysninger ofte gis muntlig.

Straffegjennomføringslovens regler om unntak fra dokumentinnsyn og begrunnelsesplikt er gitt for å realisere lovens formål. Selv om straffegjennomføringslovens løsning vil representere manglende kontroll og rettssikkerhet for høyriskofanger, ivaretar reglene aktverdige hensyn. Likevel tilsier rettssikkerhetshensyn at lovgiver bør vurdere om og hvordan den manglende rettssikkerhet skal kunne avbøtes. Av det som er sagt ovenfor kan de hemmeligholdte opplysningene være av ulik karakter og betydning, slik at det kan hefte store problemer ved deres troverdighet.

Når det gjelder krav til forholdsmessighet viser Kriminalomsorgens vedtak per i dag ingen konsekvent praksis. Noen av vedtakene fra Kriminalomsorgen viser til at tiltaket ikke er uforholdsmessig, men ikke alle. En konkret forholdsmessighetsvurdering gjøres ikke i vedtakene.

Forarbeidene er tynne når det gjelder uttalelser om krav til forholdsmessighet ved høyriskoplassering. Det er ingen klare uttalelser om eller hvordan forholdsmessighetsvurderingen skal komme til uttrykk i vedtaket.

¹⁰⁰ United Nations, press release 2 May 2007 – UN Working group on arbitrary detention concludes visit to Norway.

Når straffegjennomføringsloven gjør unntak fra forvaltningslovens begrunnelsesplikt, taler rettssikkerhetshensyn for at det burde utformes en eksplisitt regel om krav til vurdering av forholdsmessighet ved høyrisikoplassering. Regelen bør da forstås på tilsvarende måte som i straffeprosessloven.¹⁰¹

Bevisregelen er en rettssikkerhetsgaranti, og det er påvist en svakere bevisregel ved høyrisikoplassering enn ved isolasjonsfengsling.

Ved innsettelse i høyrisikoavdeling vil det være til dels alvorlige og kriminelle handlinger den innsatte mistenkes for, noe som taler for at det burde være tilsvarende krav til bevis som etter straffeprosessloven.

Når høyrisikoplassering tilsvarer isolasjon kan det være vanskelig å se rimeligheten av en svakere bevisregel enn ved isolasjonsfengsling.

Likhetshensyn og rettssikkerhetshensyn taler for at bevisreglene burde være like ved høyrisikoplassering som ved isolasjonsfengsling.

4.4.1.1 Klageinstans

En problemstilling blir hvorvidt det kan hevdes at selve unntaksreglene i straffegjennomføringsloven kan gjøre grunnlaget for klageretten illusorisk.

I likhet med regionalt nivå har Kriminalomsorgens sentralforvaltning tilgang på alle bevis i saken, og skal på selvstendig grunnlag vurdere bevisene som regionalt nivå har lagt vekt på ved avgjørelsen.

Imidlertid opplyses ikke de konkrete omstendigheter som er lagt til grunn for vedtaket.¹⁰²

”De opplysninger som er lagt til grunn for risikovurderingen er som nevnt unntatt fra partsinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7 bokstav c, jf bokstav d. Opplysningene er relativt detaljerte i flere henseende.”¹⁰³

¹⁰¹ Se ovenfor pkt.2.7 Proporsjonalitet i straffeprosessloven.

¹⁰² Kriminalomsorgens sentralforvaltning, ref: 2004/09550, 10.08.05.

¹⁰³ Kriminalomsorgens sentralforvaltning ref: 2004/09550, 10.08.05.

Tre rettslige grunnlag kan anføres når et vedtak angripes. For det første kan det klages over rettsanvendelsen, dvs. den rettslige siden av vedtaket. Videre kan den innsatte klage over bevisbedømmelsen, som angår den faktiske siden av vedtaket, og for det tredje kan det klages over saksbehandlingen.

Å klage over rettsanvendelsen innebærer at man mener at en bestemmelse er tolket feil. Kriminalomsorgen må oppgi hjemmel som kommer til anvendelse på forholdet i den begrensede begrunnelsen.

Utgangspunktet for rettsanvendelsen er tolkning av den respektive regel for å komme frem til regelens innhold. For at rettsregelen skal komme til anvendelse i den konkrete sak, må man kunne se om de faktiske forhold kan subsumeres inn under regelen, dvs. rettsanvendelsen forutsetter et faktum. Her kan det oppstå et subsumsjonsproblem når opplysningene hemmeligholdes.

Det andre grunnlaget for klage, er når innsatte klager på Kriminalomsorgens bevisbedømmelse. Bestemmelsene i strgf. § 7 litra c) og d) medfører at opplysninger om faktiske forhold hemmeligholdes, samt at disse opplysningene heller ikke fremkommer i begrunnelsen. En klage må funderes på rene antagelser og gjetninger. En tillit til Kriminalomsorgens vurderinger vil her innebærer en aksept for at deres bevisbedømmelse er korrekt, og grunnlag for klage elimineres.

Det tredje klagegrunnlaget er feil i saksbehandlingen. Likevel slik at feilen må ha innvirket på vedtaket for at vedtaket er ugyldig, jf. fvl. § 41.

De samme momenter som gjør seg gjeldende for de ovenstående klagegrunnlag gjelder også for dette grunnlaget, og kan vanskeliggjøre en klage.

Klageadgangen kan bli illusorisk når de faktiske omstendigheter som vedtaket bygger på hemmeligholdes. Dermed kan en sentral rettssikkerhetsgaranti være fratatt innsatte i høyrisikoavdeling.

4.4.1.2 Unntak fra domstolskontroll av forvaltningsvedtak i sivil søksmål

En helt sentral rettssikkerhetsgaranti er overprøvelse av forvaltningsvedtak av en uavhengig og selvstendig instans, domstolen. Domstolsprøvelse, med rett til kontradiksjon, vil både være en rettferdig og rettssikker domstolsprosess.

Etter straffeprosessens bestemmelser har lagmannsretten full kompetanse etter skriftlig behandling, og Høyesteretts kjæremålsutvalg kan prøve lovanvendelse og saksbehandling. Domstolene skal også prøve om fortsatt varetektsfengsling, sett på bakgrunn av de faktiske forhold innsatte er undergitt i varetekt, er forholdsmessig.

Saksbehandlingsreglene i strgfjl. § 7 svekker domstolskontroll med Kriminalomsorgens vedtak. Disse vedtakene får ingen reel prøvelse av en uavhengig og selvstendig instans. Dermed svekkes en vesentlig rettssikkerhetsgaranti, som skal sikre innsattes rettssikkerhet. I Rt. 2006 s.1300 uttaler førstvoterende at unntak fra prøvelsesretten bare forekommer på få rettsområder.

Likevel taler sterke rettssikkerhetsmessige hensyn mot unntak fra domstolsprøvelse på straffegjennomføringens område. I utgangspunktet er høyrisikoinnsattes rettssikkerhet allerede vesentlig svekket i forhold til rettssikkerhet etter straffeprosesslovens regime. Dette selv om vilkårene for høyrisikoplassering normalt er straffbare handlinger, og plasseringen normalt innebærer det samme som isolasjon. Videre kan det hevdes at domstolsprøvelse unntas her på et rettsområde som kanskje er den mest sentrale blant menneskerettighetene, nemlig retten til den personlige frihet og sikkerhet.

FNs arbeidsgruppe uttalte etter besøk i Norge følgende:

”Another issue of concern for the Working Group is the situasjon of prisoners sentenced to preventive detention, especially with regard to the broad discretionary powers of the prison authorities attached to the system and the extent of control by the courts.”¹⁰⁴

¹⁰⁴ United Nations, press release 2 May 2007 – UN Working group on arbitrary detention concludes visit to Norway.

4.4.2 Faktisk vurdering

Etter CPT-komiteens besøk i Norge i 1993, 1997 og 2006 ble det i deres rapport uttalt at de fant entydige bevis at i noen saker var mentalsykdom og sykdom en direkte konsekvens av isolasjon.¹⁰⁵ Isolasjon kan med andre ord rent faktisk være forbundet med alvorlige smerter og lidelser.

En annen problemstilling som har vært diskutert i teorien, er hvorvidt bruk av isolasjon i Norge kan anses som moderat psykisk press.¹⁰⁶

I 1999 fant Israels Høyesterett at regulert bruk av ”moderat psykisk press” på terroristmistenkte var ulovlig og i strid med Israels grunnlov. Med uttrykket ”moderat psykisk press” kunne forstås *målbevisst bruk av alvorlig smerte med hensikt å samle bevis, tilståelser, informasjon om medskyldige.*

For det første må man undersøke om isolasjon i Norge involverer målbevisst bruk av alvorlige smerter.

I rapport fra CPT 1993¹⁰⁷ vises det til entydige bevis på at isolasjon involverer alvorlig smerte.

Imidlertid er ikke formålet med isolasjon i Norge å desorientere eller drive noen til en mental desperasjon, men sikkerhetsmessige hensyn.

Likevel kan konsekvensen av isolasjonen bl.a. bli ekstrem depresjon. Dette er en den uheldig og uforutsigbare bivirkning, og det er ikke et sjeldent fenomen at selv varetektsinnsatte i Norge havner på sykehus i varetektsperioden.¹⁰⁸

Isolasjon kan åpenbart involvere alvorlige smerter, men som utgangspunktet er ikke dette en målbevist handling.

¹⁰⁵ CPT/Inf (94)11.

¹⁰⁶ Kritisk juss 1999(26) s.201 av Rod Morgan.

¹⁰⁷ CPT/Inf (94)11.

¹⁰⁸ Dagbladet, 10. august 1999 uttalelse gitt av politiadvokat Bjørn Tronier.

Når man vet at isolasjon er forbundet med alvorlige smerter, blir neste spørsmål om høyrisikoplassering er en målbevisst bruk for å samle bevis, tilståelser, informasjon og etterretning.

Rettslig sett må svaret bli benektende, fordi bakgrunnen for de nasjonale rettsregler er sikkerhetsmessig grunner, jf. strgf. § 11 annet ledd. Rettsreglene har ikke som formål å fremkalle tilståelser ved å gi løfter, ydmykelse, frykt og lignende.

Rent faktisk *kan* svaret likevel tenkes bekreftende. Høyrisikoplassering er normalt forbundet med ytterligere restriksjoner, i form av forbud og kontrolltiltak. Disse restriksjonene er ikke ment som en trussel.

Imidlertid forteller høyrisikoplassering og restriksjonene i seg selv, direkte eller indirekte, at dette kan opphøre dersom den innsatte samarbeider, og dette faller inn under Kriminalomsorgens skjønnsutøvelse. I Norge er et relevant moment i forhold til pågripelse og bevisforspillelsesfare, manglende samarbeidsvilje.¹⁰⁹

Spørsmålet er om ikke dette er to sider av samme sak? Et løfte eller en garanti kan være det samme som en trussel. Man kan også anta at den innsatte forstår sin situasjon godt. Formålet med isolasjon vil da bl.a. *kunne* anses være å tvinge frem tilståelser.

Når isolasjon kan være forbundet med alvorlige smerter og lidelser, samt rettslige problemstillinger som beskrevet i avhandlingen, er det et tankekors i seg selv at Norge finner det nødvendig med høyrisikoavdelinger.

Når Norge likevel finner det nødvendig med et slikt regime, burde rettssikkerhet være tillagt særskilt prioritet ved utformingen av reglene som iverksetter alvorlige inngrep overfor høyriskoinnsatte.

4.5 Avveining av de kryssende hensyn

Spørsmålet videre i avveiningen blir hvor stor sannsynlighet det er for at vektlegging av rettssikkerhetshensyn vil virke inn på formålet realisering.

¹⁰⁹ Rt. 1995 s.729.

Særskilte regler om saksbehandling, strengere beviskrav, tidsbegrensning, høyrisikoplassering i forhold til barn under 18 år, forholdsmessighet, dokumentinnsyn, begrunnelse og reell overprøvelsesrett vil ivareta rettssikkerhetshensyn som formell likhet, offentlighet, forutsigbarhet, kontradiksjon, menneskerettlige hensyn og medvirker til et konsistent rettssikkerhetsideal

Ved å trekke på de samme rettssikkerhetsgarantier som isolasjonsfengsling etter strpl. § 186 litra a, vil dette bety formell likehet for samme inngrep.

Det er ingen stor sannsynlighet for at vektlegging av disse rettssikkerhetsgarantiene vil virke inn på de sikkerhetsmessige hensyn som er straffegjennomføringslovens formål. For å kunne realisere strgfl. § 11 annet ledds formål, så kan det ikke trekkes den slutning at dette må gjøres på bekostning av rettssikkerhetsgarantiene. Tvert imot burde det gis regler som styrker rettssikkerhetsgarantiene, nettopp fordi det vil kunne synliggjøre at høyrisikoplasseringen er forholdsmessig og rettmessig, samt at forvaltningen ikke benytter høyrisikoplassering med skjult agenda.

Det er allment akseptert at sikkerhetsmessige hensyn tillegges stor vekt, men det er likevel ingen særoppfatning at rettssikkerhetsmessige hensyn tillegges tilsvarende stor vekt.

Uten å komme i vesentlig strid med formålet i straffegjennomføringsloven, kan rettssikkerhetsmessige hensyn tale for at det oppstilles flere rettssikkerhetsgarantier overfor høyrisikoinnsatte.

Hensyn til rettssikkerhet og rettferdighet kan sette grenser for hvor langt man kan gå med å tilsidesette rettssikkerhetsgarantiene ved høyrisikoplassering.

4.6 Avslutning

I dette avsnittet vil jeg se på alternativer som vil kunne avbøte den manglende rettssikkerhet og kontroll.

For å unngå bruk av høyrisikoavdelinger kan man tenke seg en løsning som innebærer å spre høyrisikofanger i allerede eksisterende anstalter. Man kan også tenke en løsning der det opprettes flere små avdelinger i fengselet, og gjøre bruk av en viss rotasjon i forbindelse med soningsstedet.

Videre kan man tenke seg at Kriminalomsorgen må innhente en rettslig godkjenning ved høyrisikoplassering. På denne måten vil man også oppnå at vedtaket avgjøres av en uavhengig og selvstendig domstol.

En annen løsning vil være å legge avgjørelsesmyndigheten til en uavhengig nemnd eller kontrollkomisjon.

Man kan også tenke seg regler på dette området tilsvarende straffeprosessens regler om isolasjonsfengsling. Gjennom ny lovgiving vil man, bl.a. ved å trekke veksler på erfaringer rundt straffeprosessens system, kunne skape regler som ivaretar rettssikkerhetsgarantiene for innsatte i høyrisikoavdeling. Ved for eksempel å bringe domstolene inn på et tidlig tidspunkt vil man også kunne oppnå en tidlig forhåndskontroll med vedtaket.

Manglende rettssikkerheten ved høyrisikoplassering kan også avbøtes med regler, tilsvarende straffeprosessloven, om offentlig forsvarer eller regler om fri rettshjelp.

Hovedproblemstillingen i denne oppgaven var å belyse manglende rettssikkerhet for varetektsinnsatte og domfelte i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Det som er ment påvist i avhandlingen er en mangel som representerer et alvorlig inngrep i den innsattes rettssikkerhetsgarantier.

Forarbeidene til straffegjennomføringsloven er meget generelle i sine uttalelser når det gjøres unntak fra vesentlige rettssikkerhetsgarantier. Som påvist finnes det ingen velfunderte uttalelser i disse forarbeidene til hvorfor rettssikkerheten svekkes i den grad dette gjøres.

Dersom innsattes rettssikkerhet ligger på siden av straffegjennomføringslovens formål og at rettssikkerheten dermed generelt er tilsidesatt, vil dette kunne representere et brudd med norske rettstradisjoner og rettsidealer. Et slikt brudd på norske rettstradisjoner og rettsstatsidealer burde lovgiver eksplisitt ta stillingen til om det skal være adgang til i norsk rett.

Litteraturliste

Forarbeider

NOU 1988:37 Ny fengselslov

NOU-2001-32 B Rett på sak

St.meld.nr.27 (1997-1998) Om kriminalomsorgen

Ot.prp.nr.3 (1976-1977) Om lov om endringer i lov av 10.februar 1967 om
behandlingsmåter i forvaltningssaker

Ot.prp.nr.81 (1999-2000) (endringslov)

Ot.prp.nr.5 (2000-2001) Om lov om gjennomføring av straff mv.

Ot.prp.nr.6 (2001-2002)

Ot.prp.nr.66 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv.

Ot.prp.nr.74 (2005-2006)

Forskrifter

FOR 2002-02-22-183 Forskrift til lov om straffegjennomføring

Domsregister

Rt. 1981 s.745

Rt. 1990 s.8

Rt. 1993 s.1302

Rt. 1995 s.279

Rt. 1995 s.729

Rt. 1997 s.1902

Rt. 1999 s.1027

Rt. 2000 s.343

Rt. 2000 s.522
Rt. 2005 s.140
Rt. 2006 s.1300
Rt. 2006 s.1469

Oslo tingretts dom 8.juli 2005, saksnr: 05034781 TVI-OTIR
Oslo tingretts dom 12.juli 2002

Sivilombudsmannen

Somb-2006-8 (2006 s.35)

Juridisk teori

Andenæs, 9.utgave Statsforfatningen i Norge, 2004
Birgitte Langset Storvik, Straffegjennomføring etter lov av 18.mai 2001 nr.21, 2003
Bjerke og Keiserud, 3.utgave Straffeprosessloven Kommentartutgave Bind II, 2001
Eckhoff, Effektivitet og rettssikkerhet i den offentlige forvaltning, Nordisk Administrativt Tidsskrift, 1958
Eckhoff og Smith, 7.utgave Forvaltningsrett 2003
Eskeland, Fangerett, 1989
Evans and Morgan, Preventing Torture, 1998
Graver, Hans Petter, Alminnelig forvaltningsrett, Oslo 1999
Hov, Rettergang II, 1999
Jebens, Menneskerettigheter i straffeprosessen, 2004
Kritisk Juss 1999(26), Morgan, Moderate Psychological Pressure – the Scandinavian Way?
Lov og Rett 1995
Magnussen, Vitnepsykologi, 2004
Schei, 2.utgave Tvistemålsloven Bind II, 1998
Skoghøy, 2.utgave Tvistemål, 2001

Council of Europe, CPT/Inf(94)11

Council of Europe, CPT/Inf(2006) 14

UN Working Group on Arbitrary Detention, Press Release 2 May 2007, visit to Norway

Dagbladet, 10.august 1999

Kriminalomsorgens vedtak

Vedlegg 2:

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, ref: 2004095550 D/KIS/mha, 27.10.04.

Vedlegg 3:

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, ref: 2004/095 50, 10.08.05.

Vedlegg 4:

Kriminalomsorgen regionalt nivå, ref: 2004/12643-3/623.2, 16.08.04.

Vedlegg 5:

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, ref: 2004/095550, 09.03.06.

VEDLEGG 1

Begjæring om dokumentinnsyn, og samtykke fra Justis- og politidepartementet.

Kedligg 1-1

10 2007

Sidsel Katralen
Hallagerbakken 8a
1256 Oslo
Mob: 97791570

Justis- og politidepartementet
v/Kriminalomsorgsavdelingen
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Oslo, 12.10.07

Begjæring om dokumentinnsyn

Jeg skriver for tiden masteroppgave ved juridisk fakultet i Oslo. I den forbindelse ønsker jeg innsyn i dokumenter vedrørende sak i Rt. 2006/1300. Saken gjaldt prøving av vedtak om plassering av en innsatt i fengsel med særlig høyt sikkerhetsnivå. Jeg ønsker innsyn i underliggende dokumenter fra regionalt nivå og anstaltsnivå, samt alle vedtak fra KSF. Det er til stor hjelp for meg om dette lar seg gjennomføre.

Mvh.

Innsyn ok
Her i sladdet form

offentliggjøres sladdet jf offentlighetsloven § 5 a, 1. ledd
jf forvaltningsloven 13 1. ledd nr. 1, jfr. andre ledd
1. punktum 2. setning.

CFH (KOP)

VEDLEGG 2

Eksempel der Kriminalomsorgen uttaler at grunnlaget for høyrisikoplassering skal vurdere fortløpende.

Vedlegg 2-1

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

KOPIBOK

Kriminalomsorgen region sør
Postboks 2166
3103 Tønsberg

Dok.nr. 12

Deres ref:
2004/14741-4/628.0

Vår ref:
200409550 D KIS/mha

Dato:
27.10.2004

Vedr. klager i forbindelse med varetektsfengsling i Ringerike fengsel – [REDACTED]

Vi viser til ekspedisjon fra Kriminalomsorgen region sør av 04.10.2004, med vedlegg, derunder regionens vedtak av 29.09.2004, og klage fra høyesterettsadvokat Tor Erling Staff over dette vedtaket, datert 01.10.2004. Videre viser vi til klage av 18.10.2004 fra advokat Jon Christian Elden, som etter det opplyste nå er oppnevnt som ny forsvarer for Kalicani. I sistnevnte klage slutter advokat Elden seg til tidligere klage fra advokat Staff. Dessuten klager han over avslag på krav om dokumentinnsyn i forbindelse med overføring av [REDACTED] til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Endelig viser vi til ekspedisjon av 06.10.04 vedrørende klage datert 30.08.04 fra advokat Staff på selve vedtaket om overføring til slik avdeling.

Vedr. bruken av glassvegg

[REDACTED] er innsatt i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå ved Ringerike fengsel. Etter § 6-10 første ledd i forskriften til straffegjennomføringsloven, skal besøk i slik avdeling gjennomføres med en glassvegg mellom den innsatte og den besøkende, og samtalen skal avlyttes, eller en ansatt skal være til stede i rommet. Etter § 6-10 annet ledd skal glassvegg også benyttes ved besøk av offentlig forsvarer. Besøket kan da gjennomføres under påsyn av en ansatt, men forsvareren skal ha fri kommunikasjon med den innsatte, uten avlytting og uten at noen ansatt er til stede i besøksrommet.

Regionalt nivå i kriminalomsorgen har anledning til å gi dispensasjon fra kravet om bruk av glassvegg, jf. forskriften § 6-10 første ledd, annet punktum, og § 6-14.

Det faktiske forhold som ligger til grunn for klagen, er en situasjon hvor forsvarerens og den innsattes gjennomgang av politiets opptak av avlyttede telefonsamtaler vanskelig har latt seg gjennomføre, fordi det ved avspilling av opptakene på forsvarerens side av glassveggen oppsto "feedback" i fengselets anlegg for kommunikasjon gjennom veggen. Kriminalomsorgen region sør har i sitt vedtak av 29.09.2004 benyttet den nevnte dispensasjonsadgang slik at det er gitt tillatelse til ett besøk uten bruk av glassvegg, på det vilkår at en tjenestemann er til stede under hele besøket. Høyesterettsadvokat Staffs klage er begrunnet i at én gangs opphevelse av påbudet om glassvegg er klart for lite.

Postadresse:
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:
Akersgt. 42
Org.nr: 972 417 831

Telefon: 22 24 55 01
Telefaks: 22 24 55 90
postmottak@jd.dep.no

Saksbehandler:
Kirsten Sund
22 24 55 40

Bruken av glassvegg er begrunnet i hensynet til sikkerheten. Glassveggen gjør overlevering av gjenstander m.v. til eller fra den besøkende fysisk umulig. Når denne begrensningen er gjort gjeldende også overfor forsvarere, skyldes ikke dette noen mistro til forsvarerne. Begrunnelsen er først og fremst at forsvarerne ikke skal risikere å bli utsatt for press om å ta med gjenstander, beskjeder osv. ut av eller inn i fengselet. Slikt press vil de kunne utsettes for hvis de er de eneste som ikke er underlagt kontroll.

Bruken av sikkerhetstiltak skal selvsagt under ingen omstendighet være til hinder for at den innsatte og hans forsvarer får ha konfidensiell kommunikasjon, og at de får ha slik kommunikasjon i det omfang som er nødvendig for å forberede forsvaret i en kommende straffesak. Retten til slik kommunikasjon er en av straffeprosessens grunnpillarer. I nærværende sak er det Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings oppfatning at dette kan ivaretas uten at det dispenseres fra kravet om glassvegg.

Ringerike fengsel har allerede i brev til Kriminalomsorgen region sør av 20.09.2004 kommet med flere forslag til mulige løsninger på det tekniske problem som har oppstått ved avspilling av det aktuelle lydopptak. Fengselslederen har nå pr. telefon meddelt Kriminalomsorgens sentrale forvaltning at man vil erstatte glassveggen med en tolags gjennomiktig plastvegg, hvor det bores hull for kommunikasjon. Man slipper da å være avhengig av mikrofoner som påvirkes av annet teknisk utstyr. Kriminalomsorgens sentrale forvaltning anser at dette både er en løsning som er i samsvar med forskriften til straffegjennomføringsloven § 6-10, og som ivaretar behovet for kommunikasjon. I brev fra Ringerike fengsel av 19.10.2004 til Kriminalomsorgen region sør, opplyses det at dette tiltaket, og flere andre tiltak, allerede er gjennomført.

Det er i saken anført at det foreligger brudd på EMK art. 6 nr. 3, bokstav b. Ut fra de opplysninger som foreligger om hvordan situasjonen nå er løst, mener Kriminalomsorgens sentrale forvaltning at denne bestemmelsen ikke er overtrådt.

Advokat Elden anfører også at bruken av glassvegg er i strid med straffegjennomføringsloven § 46. Etter denne bestemmelsen skal varetektsinnsatte ikke pålegges andre innskrenkninger i friheten enn det som er nødvendig for å sikre formålet med fengslingen, eller for å opprettholde ro, orden og sikkerhet i fengselet. Vi er enige i at restriksjoner den innsatte pålegges ikke må hindre muligheten til å forberede hans forsvar, men kan vanskelig se at dette spørsmålet har noen sammenheng med § 46. Den aktuelle restriksjon har blitt vurdert som nødvendig for å sikre formålet med fengslingen, og det har Kriminalomsorgens sentrale forvaltning intet å bemerke til. Med de tiltak som nå er truffet i Ringerike fengsel, er vi av den oppfatning at restriksjonen ikke hindrer forberedelsen av forsvaret.

Vedr. overføring til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå

Når spesielle sikkerhetsmessige grunner gjør det påkrevet kan domfelte settes inn i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, jf straffegjennomføringsloven § 11, annet ledd og § 10, annet ledd. De nærmere vilkår for slik innsettelse fremgår av § 6-2 i forskrift til straffegjennomføringsloven, jf retningslinjene pkt 6.3. Innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå kan besluttes når domfelte antas å medføre særlig rømningsfare, fare for anslag utenfra for å bistå til rømning, fare for gisseltaking eller fare for ny, alvorlig kriminalitet. Bestemmelsene gjelder også for varetektsinnsatte.

██████████ ble innsatt Ringerike fengsel, avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, den 11.08.04 etter muntlig samtykke fra Kriminalomsorgen region sør. Vedtaket ble bekreftet av regionen i brev av 16.08.04 til Ringerike fengsel. Det er ved avgjørelsen lagt til grunn at

██████████ oppfyller vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå ved at han antas å representere en særlig høy rømningsfare med fare for anslag utenfra, fare for gisseltaking eller fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet. En nærmere begrunnelse for vedtaket er ikke gitt fordi vedtaket bygger på opplysninger som er unntatt fra adgangen til dokumentinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7d, jf § 7c.

Vedtaket er påklaget av advokat Staff i brev av 30.08.04. I klagen anføres at vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå ikke er oppfylt og at vedtaket er ugyldig. Det vises også til at innsettelse i slik avdeling ikke er påkrevet fordi Ringerike fengsel allerede i utgangspunktet er vurdert som landets sikreste fengsel. Endelig anføres at innsettelsen er uforholdsmessig og i strid med EMK art 3 – forbud mot tortur og umenneskelig og nedverdiggende behandling.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning har vurdert de foreliggende opplysninger og kan ikke se at klagen kan føre frem.

██████████ er varetektsfengslet siktet for svært alvorlig narkotikakriminalitet. Han antas å tilhøre målgruppen for Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings brev av 29.07.04 om gjennomføring av straff og varetekt for personer med tilhørighet til organisert kriminalitet. I brevet presiseres blant annet at sikkerheten for innsatte som er siktet for alvorlig kriminalitet og som vil kunne bli dømt til lange fengselsstraffer skal vurderes særlig nøye.

Vi legger til grunn at ██████████ for tiden oppfyller vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå ved at han antas å representere en særlig høy rømningsfare ved anslag utenfra, eventuelt at det er fare for gisseltaking og fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet. Ifølge Oslo tingretts dom av 12.06.02 må det anses tilstrekkelig til innsettelse i slik avdeling at det foreligger konkrete mistanker om rømningsplaner og at disse er realistiske og gjennomførbare, jf Oslo tingretts dom av 12.06.02. De opplysninger som foreligger er av hensyn til sikkerheten unntatt fra forvaltningslovens bestemmelser om dokumentinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7c. Det er således ikke mulig å gi en konkret begrunnelse for vedtaket, jf § 7d.

Det er for øvrig opplyst at innsatte den 09.07.97 ble overført fra Sarpsborg kretsfengsel til Drammen kretsfengsel på grunn av rømningsplaner.

Etter de opplysninger som foreligger legger vi til grunn at innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå er påkrevet og at opphold i en ordinær fellesskapsavdeling i Ringerike fengsel eller andre tiltak ikke kan anses tilstrekkelig.

Grunnlaget for innsettelsen vurderes fortløpende, jf straffeloven § 15, første ledd og forskrift til straffegjennomføringsloven § 6-1. Etter forskriftens § 6-4 skal begrensninger i fellesskapet kompenseres med utvidet kontakt med tilsatte og tilfredsstillende arbeids- opplærings og andre aktivitetstilbud og fritidssystemer. Ifølge opplysninger fra Ringerike fengsel prioriteres innsatte høyt når det gjelder helsetjenester og aktiviteter. Det er etablert en ansvarsgruppe omkring ham og han får anledning til å ha samtaler med prest og psykiater. Innenfor rammen av de ressurser som fengselet rår over søkes det lagt til rette for aktiviteter sammen med de tilsatte. Han får også tilbud om ekstra luftig og får besøk av sin samboer en gang pr uke.

Etter de opplysninger som foreligger og i betraktning av sikkerhetsrisikoen finner Kriminalomsorgens sentrale forvaltning at innsatte ikke utsettes for umenneskelig eller nedverdiggende behandling og at innsettelsen ikke kan anses som uforholdsmessig.

Det vises til Kriminalomsorgen region sørs vedtak og til uttalelse i klagesaken datert 29.09.04 fra Ringerike fengsel og regionens innstilling av 06.10.04.

Vedr. avslag på krav om dokumentinnsyn

Advokat Staff har i forbindelse med klagen datert 30.08.04 anmodet om innsyn i de dokumenter som ligger til grunn for regionens vedtak om innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Anmodningen om dokumentinnsyn ble avslått av Kriminalomsorgen region sør den 06.10.04. Vedtaket er påklaget av advokat Elden i brev av 18.10.04.

Etter straffegjennomføringsloven § 7c har domfelte eller innsatte ikke krav på å gjøre seg kjent med opplysninger i et dokument dersom innsyn er utilrådelig på grunn av sikkerhetsmessige hensyn eller av hensyn til etterforskning av straffbare forhold.

De dokumenter som ligger til grunn for vedtaket om innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå inneholder i det vesentlige opplysninger som omfattes av straffegjennomføringsloven § 7c. Vi finner derfor at innsyn i de aktuelle dokumenter ikke kan innvilges, heller ikke i klageomgangen.

Klagen tas etter dette ikke til følge.

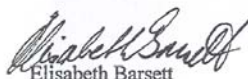
Etter dette tas ingen av klagen til følge.

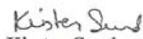
~~_____~~ bes underrettet.

Høyesterettsadvokat Tor Erling Staff og advokat John Christian Elden underrettes ved kopi av dette brev.

Sakens dokumenter følger vedlagt

Med hilsen

Elisabeth Barsett
fung. avdelingsdirektør

Kirsten Sund
rådgiver

Kopi:

- Høyesterettsadvokat Tor Erling Staff, pb 6724 St. Olavs plass, 0130 Oslo
- Advokat John Christian Elden, pb 434 Sentrum, 0103 Oslo
- Kriminalomsorgen Ringerike fengsel, pb 40, 3533 Tyristrand

VEDLEGG 3

Eksempel der Kriminalomsorgens saksbehandlingstid går utover 6 måneder etter klage på høyrisikoplassering var innsendt.

10. AUG. 2005 11:31 KRIMINALOMS REG SØR

NR. 895. S. 2

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

BILAG: 1

KRIMINALOMSØRGEN
REGION SØR

Saksnr.: _____

10 AUG 2005

Arkivkode _____

Saksbuh.: _____

Kopi til: _____

Kriminalomsorgen region sør
Postboks 2166
3103 Tønsberg

Deres ref:
2005/13130-4/628.0

Vår ref:
2004/09550

Dato:
10.08.2005

**KLAGE OVER VEDTAK OM
FORLENGELSE AV OPPHOLD I AVDELING MED SÆRLIG HØYT
SIKKERHETSnivÅ**

Det vises til brev av 20.04.2005 og 26.05.2005 med vedlegg fra Kriminalomsorgen region sør. Vi beklager at saken ikke er behandlet tidligere.

[Redacted] ble den 11.08.2004 satt inn i Ringerike fengsel, avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå i henhold til vedtak truffet av Kriminalomsorgen region sør. Klage over vedtaket ble ikke tatt til følge, jf Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings brev av 27.10.2004. Regionen besluttet den 10.02.2005 å forlenge oppholdet i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå med inntil 6 måneder. Vedtaket er påklaget av innsatte og advokatfullmektig Henrik Bliksrud i brev av 16.02. og 18.02.2005. Advokat Bliksrud har i brev av 03.03.2005 redegjort nærmere for klagen. Det vises også til hans brev av 22.04.05.

Klagen tas ikke til følge.

Det anføres i klagen at innsettelse av varetektsinnsatte i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå mangler gyldig hjemmel. Påstanden kan etter Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings oppfatning ikke føre frem.

Straffegjennomføringsloven § 11, annet ledd, jf § 10, annet ledd åpner for at domfelte kan settes inn i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå når spesielle sikkerhetsmessige grunner gjør det påkrevet. Bestemmelsen gjelder også for varetektsinnsatte, jf lovens § 52. I Oslo byretts dom av 08.07.2005 er det slått fast at varetektsinnsatte, med hjemmel i straffegjennomføringsloven § 5 fjerde ledd og forskriften § 6-2 også kan overføres fra ordinær fellesskapsavdeling til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

De nærmere vilkår for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå fremgår av forskriften § 6-2, jf retningslinjene pkt 6.3. Innsettelse i slik avdeling kan besluttes når domfelte antas å medføre særlig rømningfare, fare for anslag utenfra for å

Postadresse:

Kontoradresse:

Telefon: 22 24 55 01

Saksbehandler:

AUG. 2005 11:31

KRIMINALOMS REG SOR

NR. 895 . S. 3

2

bistå til rømning, fare for gisseltaking eller fare for ny, alvorlig kriminalitet. Kriteriene er ikke uttømmende.

Etter § 6-1, annet ledd i forskrift til loven kan opphold i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå vare i inntil 6 måneder av gangen. Oppholdet kan likevel forlenges uten avbrudd dersom regionalt nivå etter en fornyet vurdering bestemmer dette i et nytt vedtak.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning legger til grunn at vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå fortsatt foreligger og at slik innsettelse er nødvendig av sikkerhetsmessige grunner.

██████████ ble ved Oslo tingretts dom av 25.11.2004 idømt en straff av fengsel i 15 år for alvorlig narkotikakriminalitet. Straffen er ved Borgarting lagmannsretts dom av 02.05.2005 skjerpet til fengsel i 17 år. Dommen er ikke rettskraftig. Han antas å tilhøre målgruppen for Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings brev av 29.07.2004 om gjennomføring av straff og varetekt for personer med tilhørighet til organisert kriminalitet.

Det er i lagmannsrettens dom lagt til grunn at ██████████ har oppbevart et meget betydelig kvantum heroin og at han har solgt narkotika for ca kr 3 millioner. Han har ifølge dommen hatt en organisatorisk rolle mht oppbevaring av heroinen og har også vært med på organiseringen av salgsvirksomheten. I forhold til de øvrige tiltalte har han fremstått som en leder. Det vises også til begrunnelsen i Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings vedtak av 27.10.2004. For øvrig bygger vedtaket på opplysninger som er unntatt fra partsimnsyn i medhold av straffegjennomføringsloven § 7c, jf § 7d.

Vi legger etter dette til grunn at andre og mindre inngripende tiltak for tiden ikke er tilstrekkelig til å ivareta hensynet til sikkerheten. Tiltaket undergis løpende vurdering, jf § 6-1 i forskrift til loven.

Det vises for øvrig til Kriminalomsorgen region sørs vedtak av 10.02.2005, uttalelse i klagesaken fra Ringerike fengsel datert 15.03 og 23.05.2005 og regionens brev av 20.04. og 26.05.2005.

Vedtaket av 10.02.2005 opprettholdes.

Innsatte og advokatfullmektig Henrik Bliksrud bes underrettet.

Sakens dokumenter og to gjensvarer av dette brev følger vedlagt.

Med hilsen

Kirsten Sund
Kirsten Sund
rådgiver

Birik Lindstrøm
Birik Lindstrøm
rådgiver

VEDLEGG 4 OG 5

Eksempel på forholdsmessighetsvurdering i Kriminalomsorgens vedtak om høyrisikoplassering.

Villegg 4-1

28. SEP. 2004 15:12

ADVOKATFIRMAET STAFF &
ADVOKATFIRMAET STAFF

Kriminalomsorgen region sør

18 AUG. 2004

Direktøren for Ringerike fengsel
Postboks 40
3533 Tyrstrand

U.off § 5a, jf. Forvl. §§
13 flg.

Deres ref:
04/1718-2 MR

Vår ref:
2004/12643-3/623.2

Dato:
16.08.2004

**VARETEKTSINNSATT [REDAKERT] - BEKREFTELSE
AV MUNTLLIG VEDTAK OM OVERFØRING TIL RINGERIKE
FENGSELS AVDELING MED SÆRLIG HØYT SIKKERHETSnivÅ**

Vi viser til Ringerike fengsels brev av 11.08.04 som er en nedtegning av regionalt nivå's muntlige vedtak av samme dato.

Dette brevet bekrefter regionalt nivå's muntlige vedtak om å overføre [REDAKERT] til Ringerike fengsels avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, jf. avsnitt fem i ovennevnte brev.

I medhold av straffegjennomføringsloven § 11 andre ledd, jf. § 10 andre ledd og lovens forskrift § 6-1 kan regionalt nivå beslutte at innsatte kan overføres til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå for inntil seks måneder av gangen.

Vilkårene for når innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå kan gjennomføres er hjemlet i forskriftens § 6-2 første ledd. Slik innsettelse kan besluttes når innsatte antas å medføre særlig rømningsfare, fare for anslag utenfra for å bistå til rømning, fare for gisseltaking eller fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet.

Med grunnlag i sakens dokumenter antar vi at [REDAKERT] for tiden oppfyller vilkårene for innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå. Det fordi han antas å representere en særlig høy rømningsfare ved anslag utenfra for å bistå med rømningen eventuelt at det er fare for gisseltaking og fare for ny, særlig alvorlig kriminalitet.

Hvilke konkrete opplysninger som ligger til grunn for vedtaket er unntatt partsinnsyn etter straffl. § 7 bokstav d, jf. bokstav c hvoretter innsatte ikke har krav på innsyn i dokumenter som det av hensyn til sikkerhetsmessige forhold er utlrådelig at han får kunnskap om. Vi har ved avgjørelsen lagt avgjørende vekt på opplysningenes svært høye troverdighet.

Innsatte bes underrettet med en gjenpart av dette skrevet.

29. SEP. 2004 15:12

ADVOKATFIRMAET STAFF &
ADVOKATFIRMAET STAFF

Han bes også gjort kjent med at dette vedtaket kan klages inn for Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Klagefristen er 7 dager fra underretning om vedtaket er mottatt, jf. strgf. § 7 bokstav e. Eventuell klage bes sendt om direktøren for Ringerike fengsel.

Under henvisning til brev av 13.08.04 oversendes en kopi av dette vedtaket til Advokatfirmaet Staff.

Med hilsen

Siv Hvidsten
assisterende regiondirektør

Anders Kirkhus
rådgiver

Kopi til: Advokatfirmaet Staff, Boks 6724 St. Olavs plass, 0130 Oslo.

Vedlegg 5-1

Kriminalomsorgen sentrale forvaltning

Dok.nr. 45

ARKIVKOPI

Kriminalomsorgen Region Sør
Postboks 2166
3103 Tønsberg

U.off § 5.a jf. fvl. § 13
flg.

Deres ref:
200513130-9

Vår ref:
2004/09550

Dato:
09.03.2006

**██████████ – KLAGE OVER VEDTAK OM
FORLENGET OPPHOLD I AVDELING MED SÆRLIG HØYTT
SIKKERHETSnivÅ**

Det vises til ekspedisjon og brev av 12.01.2006 og 16.01.2006 fra Kriminalomsorgen region sør.

██████████ ble den 11.08.2004 satt inn i Ringerike fengsel, avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå etter vedtak truffet av Kriminalomsorgen region sør. Klagen over vedtaket ble ikke tatt til følge, jf Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings vedtak av 27.10.2004. Regionen besluttet den 10.02.2005 å forlenge oppholdet i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå med inntil 6 måneder. Klage over vedtaket ble ikke tatt til følge, jf Kriminalomsorgens sentrale forvaltnings vedtak av 10.08.2005. Den 11.08.2005 forlenget regionen for annen gang Kalicanis opphold i avdelingen med inntil 6 nye måneder.

Vedtaket ble påklaget av advokat Elden i brev av 13.08.2005. I klagen bes det særskilt opplyst om hvordan fengslet har foretatt en vurdering av Kalicanis psykiske helsetilstand før siste vedtak ble truffet. Det bes videre særskilt bekreftet dersom det ikke er tilkommet nye opplysninger i siden forrige vedtak.

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF) har i klagebehandlingen også sett hen til andre sider av saken enn de som er fremmet i klagen, jf forvaltningsloven § 34 andre ledd.

Etter en helhetsvurdering av sakens opplysninger finner Kriminalomsorgens sentrale forvaltning at det per dags dato ikke er grunnlag for å opprettholde Kriminalomsorgen region sørs vedtak av 11.08.2005 om forlengelse av opphold på avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå.

Postadresse:
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Kontoradresse:
Akersgt. 42
Org.nr: 972 417 831

Telefon: 22 24 55 01
Telefaks: 22 24 55 90
postmottak@jd.dep.no

Saksbehandler:
Carl Fredrik Helgeland

Ksf har særlig vurdert de opplysninger som er avgjørende for om det foreligger en konkret mistanke om særlig rømningsfare. Disse opplysningene er unnatt partsinnsyn etter straffegjennomføringsloven § 7 c, jf d. I vurderingen er det blant annet sett hen til betydningen av alderen på disse opplysningene sett i forhold til om det fremdeles foreligger særlig rømningsfare.

En nærmere begrunnelse for vedtaket følger under.

Når spesielle sikkerhetsmessige grunner gjør det påkrevet, kan domfelte settes inn i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå, jf straffegjennomføringsloven § 11, annet ledd og § 10, annet ledd, jf lovens forskrift § 6-2. Opphold i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå kan forlenges med inntil 6 måneder av gangen. Grunnlaget for innsettelsen skal vurderes fortløpende, og overføring til avdeling eller fengsel med høyt sikkerhetsnivå skal besluttes dersom kriteriene for innsettelse ikke lenger er oppfylt, jf straffegjennomføringsloven § 15 annet ledd og forskriften § 6-1.

De nærmere vilkår for innsettelse er presisert i § 6-2 i forskrift til straffegjennomføringsloven. Innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå kan besluttes når domfelte "antas å medføre særlig rømningsfare.....". Vurderingskriterier og målgruppe for tiltaket fremgår av retningslinjene til forskriften pkt. 6.3. Ved vurderingen av om det antas å foreligge en særlig rømningsfare er det i tingretten en rekke ganger lagt til grunn at det er tilstrekkelig med en begrunnet mistanke om en realistisk og gjennomførbar rømningsplan (TOSLO 08.07.05 og 07.12.02, RG 2000-450 og RG 1998-269).

Ved Borgarting lagmannsretts dom av 02.05.05 ble [redacted] dømt til fengsel i 17 år for alvorlig narkotikaforbrytelse. Det legges til grunn at han har hatt en organisatorisk rolle mht oppbevaring av heroin og at han også har vært med på organiseringen av salgsvirksomheten. I forhold til de øvrige involverte har han fremstått som en leder. På denne bakgrunn mener KSF det er klart at [redacted] er innenfor den målgruppen som defineres i retningslinjene til straffegjennomføringsloven pkt 6.3. Dette er i seg selv ikke tilstrekkelig grunnlag for å si at det foreligger særlig rømningsfare. Det må derfor etter KSF's vurdering foreligge konkrete opplysninger som kan begrunne at det i den foreliggende sak er en rømningsfare utover det som er påregnelig for denne kategorien domfelte. Det fremgår av sakens dokumenter (og regions sørs vedtak av 10.08.2005) at vurderingen av rømningsfaren hovedsakelig bygger på slike konkrete opplysninger. Disse opplysningene er unnatt partsinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7 bokstav c, jf bokstav d.

Advokat Elden har i sin klage anmodet om å få særskilt bekreftet dersom det ikke er tilkommet nye opplysninger siden forrige vedtak. Av sikkerhetsmessige grunner kan det være betenkelig å bekrefte/avkrefte om det har fremkommet nye opplysninger som vil kunne påvirke risikovurderingen. KSF har etter en konkret vurdering i denne saken kommet til at slike grunner ikke kan få gjennomslag i forhold til dette spørsmålet. Hensynet til sikkerheten er i denne saken tilstrekkelig ivaretatt ved at opplysningenes innhold og opphav er unnatt partsinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7 bokstav c, jf bokstav d. Advokat Elden kan derfor få opplyst at det ikke foreligger nye opplysninger

verken siden forrige vedtak eller siden første vedtak om overføring til avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå den 10.08.2004.

Den sentrale vurdering i klagesaken blir etter dette om de opplysningene som er unntatt partsinnsyn - over 18 måneder etter at de ble gjort kjent for kriminalomsorgen - fremdeles gir grunnlag for å si at det foreligger en særlig rømningsfare.

I denne vurderingen er det viktig å vurdere betydningen av at det ikke foreligger nye opplysninger slik at de avgjørende premisser for risikovurderingen er over 18 måneder gamle.

Manglende nye opplysninger kan ha sin naturlige forklaring. Så lenge [redacted] er innsatt på høyrisikoavdelingen vil det være full kommunikasjonskontroll som innebærer en sterkt redusert mulighet for planlegging av rømningsforsøk med bistand utenfra. I en slik situasjon er det naturlig at det foreligger lite ny informasjon om konkrete rømningsplaner. Dette kan innebære en risiko for at rømningsplanene bare er midlertidig innstilt i påvente av at det lempes på kontrolltiltakene.

Det hefter imidlertid en usikkerhet ved denne type antagelser. Manglende opplysninger medfører at beslutningsgrunnlaget for å bedømme rømningsfaren i denne saken er mer usikkert enn da de foregående vedtak ble truffet. Det kan derfor være en mulighet for at rømningsfaren er redusert. Det vil imidlertid aldri komme opplysninger som gjør at man med sikkerhet kan vite når det kan lempes på kontrolltiltakene. Så lenge Kalicani oppholder seg i høyrisikoavdelingen vil det derfor være en viss usikkerhet knyttet til risikovurderingen. Denne usikkerheten vil øke etter hvert som tiden går dersom det ikke foreligger nye opplysninger som bekrefter rømningsfaren. Det eneste noenlunde sikre holdpunkt for avtagende rømningsfare vil være at løslatelsestidspunktet nærmer seg. I denne saken vil det først være om flere år til (2/3 tid 14.12.2014, endt tid 14.08.2020).

Dersom tidspunktet for løslatelse erstatter konkrete opplysninger som det sentrale premiss i risikovurderingen, innebærer det at sikkerhetsvurderingen med tiden blir tilnærmet statisk. Straffegjennomføringsloven gir imidlertid anvisning på en mer dynamisk vurdering. Det fremgår forutsetningsvis av straffegjennomføringsloven § 15 og forskriften § 6-1 at det skal foretas en fortløpende risikovurdering herunder om mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig (jf Ot. prp. nr. 5 2000-2001 s. 154-155). Fortsatt opphold må uansett prøves etter 6 måneder, jf straffegjennomføringsloven § 15 og forskriften § 6-1. Disse reglene må forstås på bakgrunn av at opphold i høyrisikoavdeling over tid innebærer en betydelig redusert livskvalitet. Ved vurdering av fornyet opphold er det derfor særlig viktig å vurdere nøye hvorvidt mindre inngripende tiltak er tilstrekkelig.

De avgjørende opplysningene som ligger til grunn for risikovurderingen er som nevnt unntatt partsinnsyn, jf straffegjennomføringsloven § 7 bokstav c, jf bokstav d. Opplysningene er relativt detaljerte i flere henseende. Når kriminalomsorgen er gjort oppmerksom på disse forholdene har man et godt grunnlag for å treffe mindre inngripende tiltak tilpasset situasjonen. I fengsel med høyt sikkerhetsnivå har man anledning til å demme opp for den aktuelle risiko med flere tiltak. Slike tiltak bør

kombineres med god etterretning om domfelte og hans miljø i og utenfor fengselet. I denne anledning har kriminalomsorgen muligheter til å samarbeide med politiet innenfor de rammer som settes i rundskriv fra Justis- og politidepartementet G-3/2005 og fra KSF 2/2005.

KSF har etter en samlet vurdering kommet til at det ikke lenger er tilstrekkelige holdepunkter for å si at Kalicani er særlig rømningsfarlig. Den risikoen som er til stede bør kunne håndteres med mindre inngripende kontrolltiltak.

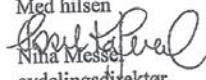
Dersom det senere skulle tilflyte ny informasjon om rømningsfare må innsettelse i avdeling med særlig høyt sikkerhetsnivå på ny vurderes.

Klagen fra advokat Elden viser til [redacted] helsetilstand. KSF har lest Ringerike fengsels brev av 12.01.2006 med vedlegg, som redegjør for de tiltak som er gjort for å forsøke å bedre [redacted] helsetilstand. Den 11.01.2006 ble det gjennomført besøk mellom [redacted] og hans sønn og tidligere samboer. Det fremgår av brevet at [redacted] prioriteres i forhold til oppfølging fra helseavdelingen og fengselets personale. På bakgrunn av denne redegjørelsen anser KSF – i likhet med region sør – at [redacted] helsesituasjon er under kontroll.

Region sør har i sin ekspedisjon av 12.01.2006 anført at de ikke kan se at regelverket gir føringer for hvordan den innsattes helse skal veies mot samfunnets behov for beskyttelse. Regionen er derfor i tvil hvor stor grad [redacted] helse skal vektlegges.

Ksf har ikke funnet det nødvendig å gå nærmere inn på den konkrete betydning av [redacted] helseforhold da det i denne saken ikke har vært nødvendig i forhold til det resultatet KSF har kommet til.

Med hilsen

for
Nina Messe
avdelingsdirektør

Carl Fredrik Helgeland
førstekonsulent

Kopi: Advokat John Christian Elden, Postboks 434 sentrum, 0103 OSLO

Vedlegg